

Leseplan for Grimstadskolen

Gjelder fra 1.august 2018

Revidert våren 2021

Innhold

Leseplan for Grimstadskolen	1
Forord	4
1. Innledning	5
1.1 Hva vil det si å kunne lese?	5
1.2 Lesing som grunnleggende ferdighet i alle fag.	7
2. Implementering av leseplanen.....	9
3. Fire komponenter i god leseopplæring.....	11
3.1 Å utvikle gode språklige ferdigheter	12
3.2 Hva skal gjøres i Begynneropplæringen:.....	13
3.3 Hva skal gjøres på 3.-7. trinn	15
3.4 Hva skal gjøres på 8.- 10.trinn	16
3.5 Å utvikle gode kodingsferdigheter	17
3.6 Hva skal gjøres i Begynneropplæringen.....	18
3.7 Hva skal gjøres på 3.-7.trinn	20
3.8 Hva skal gjøres på 8.- 10. trinn	21
3.9 Å utvikle strategiske lesere	22
3.10 Hva skal gjøres i Begynneropplæringen:.....	28
3.11 Hva skal gjøres på 3.-7. trinn	29
3.12 Hva skal gjøres på 8.-10.trinn	30
3.13 Å utvikle motiverte og engasjerte lesere.....	30
3.14 Hva skal gjøres i Begynneropplæringen.....	35
3.15 Hva skal gjøres på 3.-7.trinn	36
3.16 Hva skal vi gjøre på 8.-10.trinn:.....	37
4 Den første leseopplæringa	38
4.1 Å knekke «lesekode»	39
4.2 iMAL som metode i begynneropplæringa.....	39
5 Den andre leseopplæringa.....	42
6 Prosjekter:	44
6.1 Leseprosjekt	44
6.2 Den «litterære skolesekken»	45
6.3 Samarbeidsavtale mellom Grimstad bibliotek og grimstadskolene.	46
7 Veiledet lesing	48
7.1 Hva er veiledet lesing:.....	48
7.2 Hvordan arbeider vi med veiledet lesing:.....	48
7.3 Veiledet lesing i begynneropplæringa	49
8 Samarbeid om lesing hjem-skole	50
8.1 Hva skal gjøres på 1-4.trinn	50

8.2 Hva skal gjøres på 5-7.trinn	50
8.3 Hva skal gjøres på 8.-10. trinn	51
8.4 Leseguide for foresatte	52
9 Når lesingen blir vanskelig	53
9.1 Hva er dysleksi?.....	53
10 Kartleggingsprøver av elevens leseferdigheter:	56
10.1 Oppfølging av kartleggingsresultater.....	56
10.2 Oppfølging av nasjonale prøver på 5 og 8.trinn.....	57
11 Intensive lesekurs	59
12 Språkløyper.....	60
13 Kilder	61
14 Vedlegg	62
15. Tillegg: Med minoritetsspråklige i klassen	74

Forord

I forbindelse med Grimstad kommunes satsning på systematisk leseopplæring ble det bestemt at det også skulle utarbeides en felles leseplan for hele grunnskoleløpet.

Denne leseplanen skal først og fremst kvalitetssikre leseopplæringa i Grimstad kommune. Den skal være til hjelp for å sikre et helhetlig og systematisk arbeid med leseopplæringen fra 1-10. klasse, og være et verktøy for pedagoger i deres daglig arbeid i skolen. Dette gjelder ikke bare som en del av norskfaget, men i alle fag. Skal vi lykkes med leseopplæringa, må alle lærere se sin rolle som leselærere i skolen. Alle pedagoger i Grimstad kommune må derfor følge planen i sitt arbeid med lesing og legge til rette slik at alle elever får en god leseopplæring. I tillegg må foreldre/foresatte informeres og involveres i elevenes leseopplæring slik at de også kan hjelpe og utvikle barnets leseferdigheter.

Planen er forankret i Opplæringsloven, Fagfornyelsen og Utdanningsdirektoratet. Materialet skal være i tråd med nyere forskning, nyere lovverk og sentrale styringsdokumenter. Leseplanen for Grimstad kommune skal være et førende dokument på hvordan pedagoger i skolen skal kunne styrke og utvikle alle elevers lesekompetanse på ulike nivåer.

Leseplanen er utarbeidet av lesepedagogen i kommunen i samarbeidet med lærere som arbeider i Grimstadskolen. Det har vært felles samlinger med skoleeier, enhetsledere i skolen og et lesenettverk bestående av lesekurslærere fra alle barneskolene og et nettverk bestående av lærere fra 5.-10.trinn der planen er blitt evaluert og drøftet. Leseplaner fra ulike skoler i Grimstad, Udirs eksempler på leseplaner og leseplaner fra andre kommuner har vært utgangspunktet for oppbygningen.

Ved hjelp av en slik plan kan vi lettere sikre en kvalitativ leseopplæring for alle elever. I tillegg får vi en felles standard på tvers av skoler på hvordan leseopplæringa fra 1.- 10. klasse skal være i Grimstad kommune.

Det som preger planen er at den bygger på de fire komponentene om hva en god leseopplæring er fra Udir. Vi har en felles begynneropplæringsmetode på 1.trinn (iMAL). Vi driver systematisk lesekurs for elever som har behov for dette på 1.-4. trinn. Vi følger en felles plan for gjennomføring og evaluering av kartleggingsprøver og har et godt og tett samarbeid med folkebiblioteket i kommunen.

Våren 2021 er planen blitt revidert som følge av innførelsen av ny læreplan, Fagfornyelsen. I praksis har det innebært små justeringer av planen.

I planen er det henvisninger til filmer og artikler som kan brukes til å eksemplifisere innholdet og gi en dypere forståelse. Disse filmene er hentet fra «Språkløyper» som er en kompetansehevingspakke i språk, lesing og skriving.

Stor takk til dere som har bidratt i arbeidet med leseplanen! En spesiell takk rettes til *Jorunn Sandåker, Kvalifiseringstjenesten* som har bidratt med en god og oversiktlig plan på ulike apper til bruk i undervisningen og *Marit Johansen, Jappa skole* for deling av erfaring, planer og oversikter fra et eksemplarisk skolebibliotek. Til slutt takkes alle dere dyktige lærere fra lesekursnettverket og nettverket fra leselærere på 5.-10.trinn som har bidratt med gode innspill til leseplanen.

Grimstad, mai 2021

Valborg Elisabeth Hodnebrog

Lesepedagog

Arne Mowatt Haugland

Oppvekstsjef

1. Innledning

1.1 Hva vil det si å kunne lese?

Å kunne lese er en helt avgjørende ferdighet for all videre læring i skolen og for å kunne lykkes i samfunnet. Samfunnsmessige og teknologiske endringer gjør at kravene til lesekompetanse stadig blir høyere. Det er derfor viktig at skolen gir elevene en grundig opplæring i det å kunne lese, bruke lesestrategier og forstå mangfoldet av tekster og situasjoner.

Rammeverket for grunnleggende ferdigheter til Fagfornyelsen sier dette om lesing:

Hentet fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeverk/rammeverk-for-grunnleggende-ferdigheter/2.3-a-kunne lese/>

Å kunne lese er å skape mening fra tekst. Lesing gir innsikt i andres erfaringer, meninger, opplevelser og skaperkraft, uavhengig av tid og sted. Lesing av tekst på papir og digitalt er en forutsetning for livslang læring, og for å kunne delta aktivt i samfunnslivet på en kritisk og reflektert måte.

Å lese handler om å kunne forstå, bruke, reflektere over og engasjere seg i innholdet i tekster. Tekster inkluderer alt som kan leses i ulike medier, ikke bare ord, men også illustrasjoner, symboler eller andre uttrykksmåter. Kunnskap om hva som kjennetegner ulike typer tekster og deres funksjon, er en viktig del av lesingen.

Ferdighetsområder i å kunne lese:

Forberede, utføre og bearbeide innebærer å ta i bruk ulike strategier for å forstå tekster av stadig større vanskegrad. Dette forutsetter avkodingsstrategier der lyder trekkes sammen til ord, ord til setninger og setninger til tekst.

Finne innebærer å finne fram til informasjon som er eksplisitt eller implisitt uttrykt i tekster.

Tolke og sammenholde innebærer å kunne trekke slutninger på bakgrunn av innholdet i én eller flere tekster.

Reflektere og vurdere innebærer å forholde seg selvstendig til tekster. Dette spenner fra å kommentere innholdet i tekster med utgangspunkt i egne meninger til å forholde seg kritisk til en tekst som en helhet og begrunne egne synspunkter, analyser eller vurderinger.

Hvordan utvikles ferdigheten?

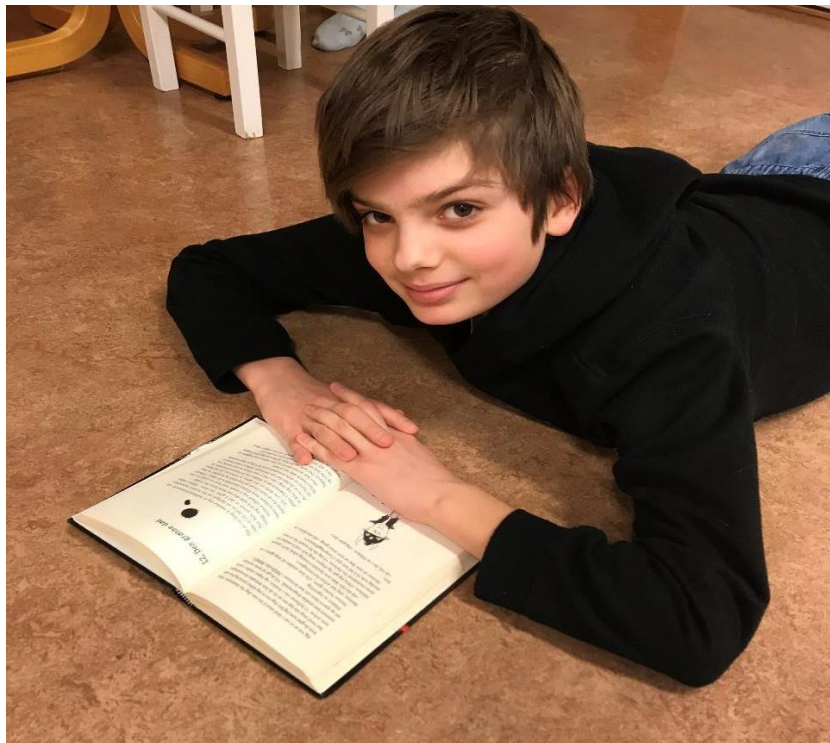
Utvikling av **funksjonell leseferdighet** er et samspill mellom forståelsesprosesser og avkodingsprosesser i tilnærmingen til tekst. (*The simple view of reading*: Lesing = avkoding x forståelse, av leseforskerne Philip Gough og William E. Tummer) Den grunnleggende leseopplæringen innebærer å mestre lesing av **papirtekster og skjermbaserte tekster** med **konsentrasjon, utholdenhet, flyt og sammenheng**. I opplæringen blir den funksjonelle leseferdigheten utviklet videre gjennom **kunnskap om og erfaring med ulike tekster** i de enkelte fagene. Dette innebærer å kunne orientere seg i et tekstmangfold og forholde seg **kritisk** til ulike typer informasjon i stadig mer komplekse lesesituasjoner.

Leseutvikling krever gode strategier for å kunne søke og bearbeide informasjon. Bevisst bruk av hensiktsmessige **lesestrategier** som er tilpasset formålet med lesingen og med ulike teksttyper i fagene, er derfor avgjørende for å utvikle funksjonell leseferdighet.

Grunnleggende ferdigheter der leseferdigheter har en sentral plass har vist seg å være en viktig ressurs med tanke på individuell livsutfoldelse samtidig som en basisferdighet som lesing spiller en vesentlig rolle i dagens kunnskapsbaserte globale økonomi.

Internasjonale og nasjonale studier viser at gode basisferdigheter gir uttelling på utdanning, arbeidssituasjon, familierelasjoner og samfunnsdeltakelse. Studier viser også at individer med sviktende grunnleggende ferdigheter har en økt risiko for begrensninger i forhold til utdanning og fysisk og psykisk helse. (Lunntræ og Tønnessen, 2015)

Dersom Grimstad kommune klarer å bedre leseferdighetene til svake lesere, vil trolig flere elever kunne gjøre seg nytte av den ordinære undervisninga slik at vi reduserer behovet for spesialundervisning. I tillegg vil trolig flere elever ved hjelp av en god grunnleggende ferdighet i lesing ha større mulighet for å fullføre videregående skole og klare seg videre i samfunnet.

1.2 Lesing som grunnleggende ferdighet i alle fag.

Å kunne lese i **norsk** innebærer å lese både på papir og digitalt. Det innebærer å kunne lese og reflektere over skjønnlitteratur og sakprosa, å beherske lesestrategier tilpasset formålet med lesingen og å kunne vurdere tekster kritisk. Lesing i norsk innebærer også å lese sammensatte tekster som kan inneholde skrift, bilder, tegninger, tall og andre uttryksformer. Norsk har et særlig ansvar for opplæringen i å kunne lese. Utviklingen av å kunne lese i norsk går fra den grunnleggende avkodingen til å lese, tolke og reflektere over tekster i ulike sjangre, for ulike formål og av ulik lengde og kompleksitet.

Den første leseopplæringen skal foregå på elevens hovedmål.

Å kunne lese i **matematikk** innebærer å skape mening både i tekster fra daglig- og samfunnslivet og i matematikkfaglige tekster. Å kunne lese i matematikk vil si å sortere informasjon, analysere og vurdere form og innhold og sammenfatte informasjon i sammensatte tekster. Utviklingen av leseferdigheter i matematikk handler om å finne og bruke informasjon i stadig mer komplekse tekster med avansert symbolspråk og begrepsbruk.

Å kunne lese i **samfunnsfag** innebærer å utforske, tolke og reflektere kritisk over ulike historiske, geografiske og samfunnskunnskaplige kilder. Videre innebærer det å finne informasjon og bevisst velge ulike kilder. Å lese innebærer å reflektere over hvordan ståsted og perspektiv påvirker ulike kilder, kjenne igjen argumentasjon og å skille mellom meninger, fakta og påstander. Utviklingen av leseferdigheter i faget går fra å bruke få og tilrettelagte kilder til selv å finne og sammenligne informasjon i et større mangfold av kilder med større kompleksitet.

Å kunne lese i **naturfag** er å kunne forstå naturfaglige begreper, symboler, figurer og argumenter gjennom arbeid med naturfaglige tekster. Lesing i naturfag innebærer også å utforske, identifisere, tolke og bruke informasjon fra ulike teksttyper og vurdere kritisk hvordan naturvitenskapelig informasjon framstilles og brukes i argumenter. Utviklingen av å lese i naturfag går fra å finne og bruke informasjon i tekster til å forstå tekster med stadig flere fagbegreper, symboler, figurer, tabeller og implisitt informasjon.

Å kunne lese i **KRLE** innebærer å oppleve og forstå ulike religiøse og filosofiske tekster. Det omfatter også å reflektere over og tolke tekster, illustrasjoner, symboler og andre uttrykk. Videre innebærer det å sammenligne og systematisere informasjon og vurdere kilder kritisk. Utviklingen av det å kunne lese i KRLE går fra å kunne forstå innholdet i enkle tekster til å kunne analysere og vurdere form og innhold i komplekse tekster. Dette innebærer i økende grad å forstå fagbegreper og å kunne finne, bruke og vurdere ulike kilder til informasjon.

Å kunne lese i **kunst og håndverk** er å tolke, forstå og vurdere visuelle og materielle omgivelser. Å kunne lese tekniske tegninger og anvisninger er sentralt i praktisk problemløsning og for å kunne vurdere form, funksjonalitet og holdbarhet. Utviklingen av å kunne lese i kunst og håndverk går fra å gjenkjenne og avkode til å reflektere kritisk over visuelle virkemidler og kulturelle referanser.

Å kunne lese i **mat og helse** er å forstå, tolke og vurdere oppskrifter, tabellar og illustrasjoner i samband med matlaging. Det er òg å forstå og vurdere relevante fagtekstar. Utviklinga av leseferdigheiter i faget går frå å forstå enkle illustrasjonar og samansette tekstar på papir og skjerm til å tolke og kritisk vurdere meir komplekse fagtekstar, figurar og tabellar i ulike medium.

Å kunne lese i **kroppsøving** er å finne, tolke og kritisk vurdere ulike former for tekstar og informasjon og å søkje kunnskap som er nødvendig for å utvikle kompetanse i faget. Utviklinga av leseferdigheiter i kroppsøving går frå å hente inn og reflektere over informasjon frå enkle instruksjonar, kart og tekstar til å kunne lese meir samansette og fagspesifikke tekstar, kart og bilete.

I Grimstad skal alle lærere i grunnskolen ta et kollektivt ansvar for leseopplæringa. Det vil si lærere som arbeider i småskolen, på mellomtrinnet, ungdomsskolen, voksenopplæring og i mottaksklasser. Vi skal alle være leselærere i norskfaget, matematikk, engelsk, KRLE, samfunnsfag, naturfag, kunst og håndverk, mat og helse og kroppsøving. Vi skal alle drive eksplisitt leseopplæring i alle fag og på alle trinn og vi skal lære elevene hvordan de skal lese ulike fagtekster. Det er viktig at vi stadig evaluerer vår egen praksis og videreutvikler oss selv som leselærere. På den måten kan vi lettere hjelpe elevene våre til å bli bedre lesere.

Gir vi elevene våre undervisning i hvordan de skal lese tekstene i lærebøkene? Tekstene i ulike fag har ofte ulik sjanger og form og krever ulike tilnærminger. Mange elever trenger hjelp til å utvikle gode strategier for å forstå innholdet i tekstene. Det er dette vi skal hjelpe våre elever med.

2. Implementering av leseplanen

Skoleeier:

- skal analysere skolenes behov, og legge til rette for kursing og kompetanseutvikling innenfor lesing.
- følger opp og legger til rette for at skoleledere har tid til å følge opp arbeidet med leseplanen på den enkelte skole.

Lesepedagogen i kommunen:

- skal følge opp kommunes satsning på systematisk leseopplæring på 1-4.trinn, som innebærer å kvalitetssikre begynneropplæringen i lesing og lesekursene på alle skolene i kommunen.
- skal gi veiledning på den enkelte skole i forhold til den første og den andre leseopplæringa.
- skal arrangere nettverkssamlinger for lesekurslærere minst to ganger i året.
- skal arbeide forskningsbasert og stadig utvikle kompetansen innen lesevitenskap, og samarbeide på ulike nivå internt og eksternt.
- skal se til at planen stadig blir evaluert og revidert ut fra samfunnsutvikling og forskning innfor lesing.

Skoleledere:

- ser til at leseplanen er lett tilgjengelig for alle ansatte på skolen.
- ser til at planen blir gjennomgått i personalet.
- skal ta ansvaret for at leseplanen blir implementert og satt i verk på den enkelte skole.
- skal synliggjøre planen på skolen og overfor foreldre/foresatte.

Pedagoger:

- skal gjennom å bruke planen aktivt kvalitetssikre leseopplæringa på de ulike trinn.
- skal gjøre leseplanen synlig og kjent for foreldre/foresatte.

LESEPLAKATEN

Alle lærere er leselærere

*

Lesekompetanse omfatter leseglede, leseferdighet, lese- og læringsstrategier og informasjonskompetanse.

*

Å velge den riktige teksten er avgjørende for elevens engasjement og læringsutbytte.

*

Høytlesning er vel anvendt tid.

*

Å snakke om tekster og bilder utvikler leseforståelse.

*

Effektive lese- og læringsstrategier kan læres.

*

Å snakke om leseprosessen er første skritt.

*

Det eleven får til med veiledning og støtte i dag, kan han få til
alene i morgen-gradert støtte.

*

Lesing og skrivning henger sammen.

*

Undervisning i skriveprosessen støtter leseprosessen.

*

Innbydende omgivelser og lett tilgang på bøker er god lesestøtte.

*

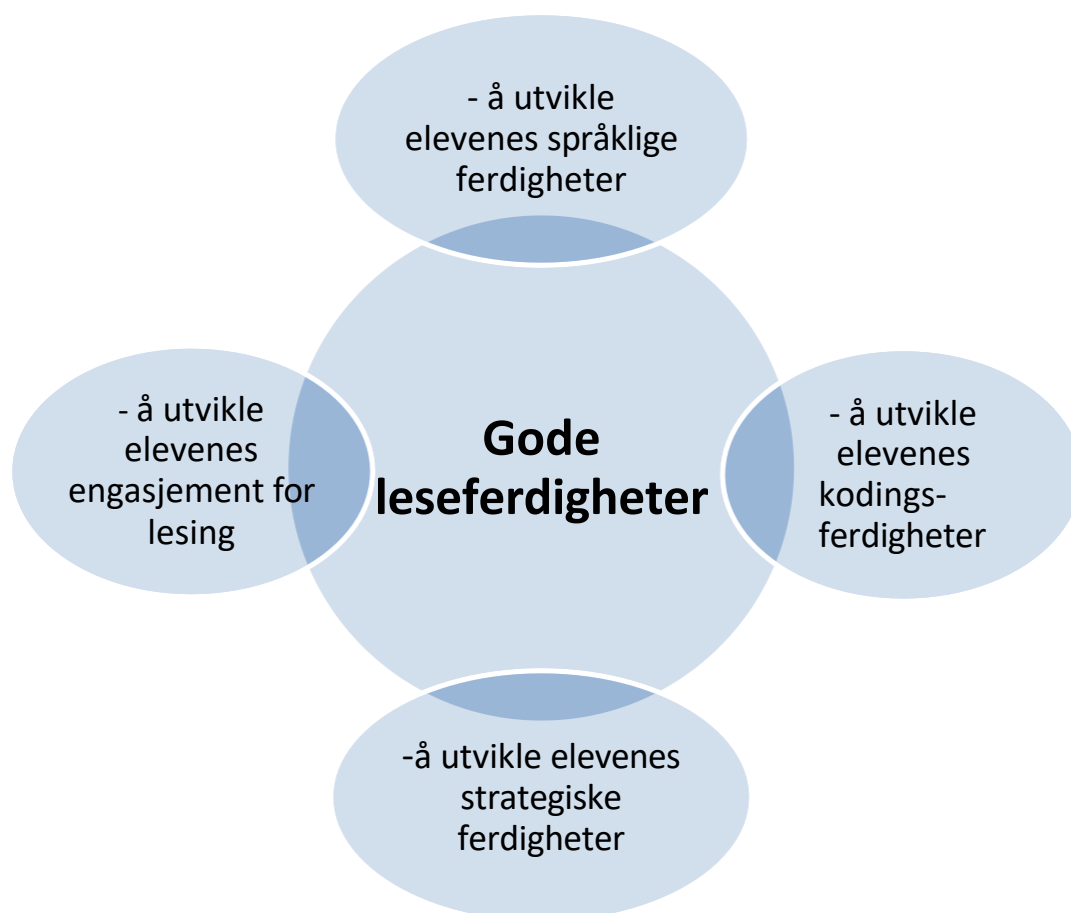
Positive forventninger og tilbakemeldinger er drivkraft i leseopplæringa.

3. Fire komponenter i god leseopplæring

Leseplanen er bygd på Utdanningsdirektoratets fire komponenter til god leseopplæring. Her beskrives fire komponentene som lærere bør fokusere på i arbeidet med lesing i alle fag.

Elevene utvikler gode leseferdigheter over tid når undervisningen gjennomføres med høy kvalitet. I arbeidet med å utvikle elevenes leseferdigheter bør læreren fokusere på fire komponenter. Det handler om å utvikle elevenes språklige ferdigheter, kodingsferdigheter, strategiske ferdigheter og engasjement for lesing.

Alle elever i Grimstad kommune skal få utvikle språklige ferdigheter og kunne kode om. Leseopplæringa skal sørge for at de kan lese med forståelse og kunne bruke denne kunnskapen i egen lesing og læring. De skal få en opplæring som er med på å skape engasjement og ambisjoner for lesing.

3.1 Å utvikle gode språklige ferdigheter

Å utvikle språklige ferdigheter er den komponenten som sterkest påpeker forholdet mellom de grunnleggende ferdighetene som det å kunne lese og det å kunne uttrykke seg skriftlig og muntlig. Elevene må få erfaring med ulike tekster i ulike fag som gir rom for drøfting, samtaler og argumentering. Det er viktig med variasjon av metoder i undervisninga. Alle lærere må arbeide med ulike tekster og begreper i sin undervisning uansett fag.

Å lære et fag er å lære fagets språk

Innføringen av de grunnleggende ferdighetene er på mange måter et språklig vendepunkt i skolen ved at fagenes språk og fagets tekster får større fokus i lese- og skriveopplæringen. Å lære et fag er å lære det enkelte fagets språk. God leseundervisning har som mål å utvikle elevenes kompetanse i fagrelevant lesing og skriving. (Berge, 2007).

Fagene har ulike tekster og ulike sjangre

Når elevene skal lese for å lære fag, vil de møte ulike tekster som skiller seg fra tekstene de møter i dagliglivet. Fagene representerer ulike tekstkulturer med ulike sjangre, ulike strukturer og tekstmønstre og et fagspesifikt vokabular. De fagspråklige utfordringene øker gjennom skolegangen, og språket blir mer og mer teknisk. Realfagene kjennetegnes av en finmasket terminologi, mens de humanistiske fagene og samfunnsfag i større grad deler terminologi med media (Maagerø, 2010). Selv om mange av ordene og begrepene elevene møter i fagtekstene også finnes i dagliglivets domene, har de ofte en annen og mer presis betydning i det spesialiserte fagdomenet (Maagerø og Tønnessen, 2006). For eksempel er bølger og bølgetopper noe annet i dagliglivet enn i naturfag, noe denne definisjonen fra læreverket Tellus viser: "Med bølgelengden til en bølge mener vi avstanden mellom to bølgetopper" (Ekeland m.fl., 2008: 150).

Det er en klar sammenheng mellom ordforråd og leseforståelse

Elevene vil ha ulike forutsetninger for å møte fagets tekster ut fra tidligere erfaringer, og det er ikke gitt at alle automatisk får til å lese og forstå fagets tekster uten hjelp og veiledning. God leseundervisning innebærer at det arbeides med å forstå nye ord og begreper, og ikke minst at en iscenesetter situasjoner der elevene selv må ta disse i bruk. Det er en klar sammenheng mellom elevenes ordforråd og deres leseforståelse (Baumann, 2009; Nagy & Townsend, 2012). Undervisning som fokuserer på å utvikle elevenes ordforråd, vil også være med på å forbedre elevenes leseforståelse (Roe, 2011). Ulike ord og begrepskart kan for eksempel være gode verktøy i ordlæring.

Tekster i ulike fag må leses på ulike måter

Matematikklærere rapporterer for eksempel at i matematiske tekster må alle ord leses nøye og forstås. Til og med funksjonsord er viktige, og en må for eksempel nøye merke seg om ord står i entall eller flertall for å forstå problemstillingene. Historielærere er klar over at en leser en fortolkning av historiske hendelser og ikke "sannheten", og at det derfor er avgjørende hvem som er forfatter eller kilde, og leser tekster i lys av dette (Shannahan og Shannahan, 2008: 49f). Faglærere har spesialkompetanse på å lese og forstå tekster i sitt fag og elevene er avhengig av støtte fra sine faglærere for å tilegne seg en fagrelevant måte å lese på. Ved å bruke seg selv og sin egen faglighet kan læreren modellere ulike måter å forholde seg til tekst på (Skaftun, 2010b).

Elevene må lære å lese tekster som er ulikt strukturert. De må lære seg å ta inn og ta i bruk andre meningsskapende ressurser enn verbalspråket, slik som grafer, tabeller, illustrasjoner og tegninger for å skape mening i fagene. Sist, men ikke minst, må de også lære seg å kunne lese tekster "mothårs" og for eksempel oppdage at mening kan uttrykkes fra ulike perspektiver, og at en i ulik grad tar forbehold om at ting er absolutte sannheter ved å benytte modale uttrykksmåter som for eksempel kan, bør, vil kunne, ofte, til en viss grad og så videre (Maagerø og Tønnessen, 2006). Faglige samtaler om tekster mellom elever og lærer kan styrke elevenes fagspesifikke lesekompetanse.

3.2 Hva skal gjøres i Begynneropplæringen:

3.2.1 Språklig bevissthet

Elevene:

- lærer enkle rim og regler.
- lytter ut lyder først, inni og sist i ord.
- klapper stavelser og øver på rytmen i ord
- artikulerer alle språklydene i alfabetet.
- forstår sammenhengen mellom språklyder og bokstaver.
- vet hva et sammensatt ord er og kjenner til grunnstammen og endelsen i et ord.
- vet hva en setning, et ord og en stavelse er.
- kjenner leseretning.

3.2.2 Muntlig arbeid med tekster, ord og begreper

Elevene:

- er daglig i faglig dialog med lærere og medelever.
- reflekterer sammen før, under og etter lesing.
- fremfører egne tekster med lesestøtte fra en voksen når det trengs.
- kan gjenfortelle fra bøker og tekster de har lest eller hørt og gir respons på andres fortellinger.

3.2.3 Skriftlig arbeid med tekster, ord og begreper

Elevene:

- kommer raskt i gang med å lekeskrive/skrive som en del av lese/skriveopplæringa.
- skriver for hånd og på tastatur.
- skriver alene og sammen med andre.
- bruker skriving som en del av arbeidet med forståelse. Både prosesskriving (notater og tegninger for å forstå det de leser) og produktskriving.
- bruker skriverammer og modelltekster for å lykkes i skrivinga.
- har skriftlige presentasjoner av tekstarbeid.
- arbeider med intensjonen med teksten. Hva vil jeg oppnå med teksten? Hvordan må jeg skrive for å oppnå det jeg vil? Hvem skriver jeg for?

3.2.4 Arbeid med ord og begreper

Elevene:

- veiledes i å stoppe opp og markere nye ord i tekster de møter.
- lærer seg minst 5 nye ord og begreper hver uke. Det kan være høyfrekvente ord, fagord og andre ukjente ord elevene møter i nye tekster.
- forsøker å finne forklaringer på nye ord og uttrykk i tekst, og forstår at uttrykk ikke skal forstås bokstavlig.
- opplever at nye ord blir forklart med et hverdagsspråk.
- opplever at ord visualiseres når det er mulig.
- opplever at fagord gjennomgås grundig.
- kan skrive, lese og forstå disse ordene.
- møter nye ord mange nok ganger til at det kan læres, i ulike kontekster.

Fagfilmer:

[Om språk, språklig bevissthet og tidlig skriving i overgangen fra barnehage til skole](#)

[Skriving i begynneropplæringa - La elevene skrive fra skolestart](#)

3.3 Hva skal gjøres på 3.-7. trinn

3.3.1 Språklig bevissthet

Elevene:

- snakker om språkets form, innhold og bruk.
- arbeider videre med fonologisk bevissthet, sammensatte ord, grunnstammen og endelsen i et ord.
- kjenner til ulike sjangertyper –kreativ, informativ, reflekterende og argumenterende.
- leser på og mellom linjene.
- øver på språklige bilder/semantisk bevissthet.
- opptrer i ulike språkroller skriftlig og muntlig.

3.3.2 Muntlig arbeid med tekster og begreper

Elevene:

- er daglig i faglig dialog med lærere og medelever.
- gir muntlig tilbakemeldinger på medelevers fremføringer og presentasjoner.
- har individuelle presentasjoner, fremføringer av eget arbeid.
- opptrer i ulike språkroller gjennom dramaaktiviteter, opplesing og presentasjoner.
- deltar i diskusjoner og kan grunngi egne standpunkter og ha en saklig argumentasjon.
- Læreren skal jevnlig formidle ulike tekster og fortellinger for elevene.

3.3.3 Skriftlig arbeid med tekster, ord og begreper

Elevene:

- bruker skriving som et redskap for læring i alle fag.
- bruker skriverammer og modelltekster for å lykkes i skrivinga.
- lærer seg skrivestrategier i de ulike fasene av skrivingen.
- arbeider med ulike sjangertyper.
- skriver tekster tilpasset mottaker, formål og medium.
- får og gir tilbakemeldinger på tekster utfra faglige kriterier.
- mestrer spesifikke sjangere og ha evne til å tenke intensjonen med teksten, Hva vil jeg oppnå med teksten? Hvordan skriver jeg for å oppnå det jeg vil? Hvem skriver jeg for/hvem er mottaker?
- som en del av arbeidet med leseforståelse bruker varierte former for både prosesskriving og produktskriving.

3.3.4 Arbeid med ord og begreper

Elevene:

- lærer seg minst 5-10 nye ord og begreper hver uke. Det kan være høyfrekvente ord, fagord, uttrykk og andre ukjente ord elevene møter i nye tekster og emner.
- forsøker å finne forklaringer på nye ord og uttrykk i tekst.
- møter ulike uttrykk og forstår at disse ikke skal forstås bokstavelig.

- opplever at nye ord blir forklart med et hverdagsspråk.
- opplever at ord visualiseres når det er mulig.
- opplever at fagord gjennomgås grundig.
- opplever at ord det jobbes med er knyttet til et tema, og er viktige for å forstå budskapet i teksten.
- møter nye ord mange nok ganger til at de kan læres, i ulike kontekster.
- kan både skrive, lese og forstå disse nye ordene. De skal kunne bruke dem i muntlig sammenhenger, på prøver og annet skriftlig arbeid.
- tar i bruk strategier for å lære ord, for eksempel en «ordbank» i klasserommet der elevene kan samle ukjente ord som senere må forklares av læreren eller medelever

Lærere på trinnet skal samarbeide om hvilke ord og begreper som skal velges ut. Disse ordene skal komme tydelig frem på ukeplanen hver uke.

Fagfilmer:

[Arbeid med språk og vokabular: Skolespråket](#)

[Å arbeide med språk og vokabular - økt 3](#)

[Arbeid med språk og vokabular - økt 4: Forskningsbasert valg av fokusord](#)

[Arbeid med språk og vokabular - økt 4: Forslag til fokusord](#)

[5 prinsipper for god skriveopplæring](#)

[Skriveprosesser og gode skriveoppgaver](#)

3.4 Hva skal gjøres på 8.- 10.trinn

3.4.1 Språklig bevissthet

Elevene:

- retter oppmerksomheten fra språkets innhold til språkets form: morfemer (rotmorfem og bøyningsmorfem), stavelser, låneord, ord i ord og setningsbygning.
- aktivt sammen med andre elever analyserer, vurderer og reflekterer over tekstens innhold og form.

3.4.2 Muntlig arbeid med tekster og begreper

Elevene:

- bruker hver uke læresamtalen som en måte å arbeide med nytt lærestoff og fremme refleksjon (læresamtalen kan brukes i grupper og par).
- har fremføringer flere ganger i året i alle eksamensfag.
- gir muntlige tilbakemeldinger til medelevers presentasjoner.

Læreren skal fortsatt modellere muntlige fortellinger med et aktivt ordforråd, stemmebruk og kroppsspråk.

3.4.3 Skriftlig arbeid med tekster, ord og begreper

Elevene:

- bruker skriving som et redskap i alle fag.
- blir kjent med og arbeider med ulike sjangere.
- bruker skriverammer og modelltekster for å lykkes med skrivingen.
- arbeider jevnlig med å utvikle evnen til refleksjon gjennom skriving i alle fag.
- både får og gir hverandre konstruktive tilbakemeldinger på skriftlig arbeid.
- bruker både prosess (for eksempel lesestopp med tanke­skriving) og produkt­skriving i arbeidet med lesing.
- arbeider jevnlig med presentasjon av skriftlig arbeid.
- mestrer ulike sjangertyper og kan tenke intensjonen med teksten (hva, hvordan og hvem).

3.4.4. Arbeid med ord og begreper

Elevene:

- arbeider med systematisk begrepsinnlæring i alle fag.
- bruker ulike læringsstrategier i innlæring av nye ord og begreper i alle fag.
- utvikler sin egen ordbank i alle fag.
- bruker nye ord, begreper og fagterminologi i ulike sammenhenger i den daglige undervisningen, både muntlig og skriftlig.
- Faglærere er ansvarlig for at elevene lærer nye faguttrykk i sitt fag.

Fagfilmer:

[Lesing er å utvikle språket](#)

[God leseopplæring: Arbeid med ord og omgrep – Del 1](#)

[God leseopplæring: Arbeid med ord og omgrep – Del 2](#)

[5 prinsipper for god skriveopplæring](#)

[Skrivestrategier på ungdomstrinnet](#)

Artikler til videre lesning:

[Å utvikle god tekstkompetanse](#)

3.5 Å utvikle gode kodingsferdigheter

Å utvikle gode kodingsferdigheter handler i stor grad om at læreren må rettlede og tilpasse undervisningen til den enkelte elev. Enten det handler om hovedmetoden å gå fra lyd til bokstavkombinasjon, som bygger på den syntetiske metoden, eller supplerende metoder som repetert lesing, arbeid med konsonantforbindelser og ikke lydrette ord. Dette danner minnebilder (ortografiske koder) som igjen bygger på den analytiske lesemetoden. Den rettleddningen læreren gir vil være avhengig av eleven, mål og den teksten som skal leses. Kodingsprosessene i forhold til lyd og bokstav, stavelser, morfem, ord, setninger, skille­tegn og ulike sjangertyper skal være så automatisert hos eleven at lesinga blir flytende.

God leseundervisning har fokus på å fremme avkodingsferdigheter

Mange av ordene elevene møter i fag­tekstene kan være lange og ukjente og ha konsonantopphopninger som gjør at de kan være vanskelige å avkode. God leseundervisning innebærer derfor at en fortsatt har fokus på å fremme gode

avkodingsferdigheter selv om elevene har knekket lesekode. Den som leser bør være i stand til å avkode ordene i en tekst uten for mye strev om han eller hun skal oppnå en god leseforståelse. God leseflyt vil si at en hurtig og nøyaktig avkoder ordene i en tekst og leser med naturlig intonasjon. Elevene kan fortsatt trenge hjelp til avkoding både av sammensatte ord, lavfrekvente, emnenøytrale ord og fagspesifikke ord som de møter i arbeidet med alle fag. En slik hjelp kan være å dele ordet inn i stavelser eller morfemer, for eksempel kan analfabetisme deles i an- alfabet -isme.

Lærere må være oppmerksomme på at noen elever har svak metakognitiv bevissthet når det gjelder egne kodingsferdigheter, og de oppdager ikke selv når de leser feil, når de hopper over linjer, sløyfer morfemer, blander bokstaver eller bytter ut ord. God leseopplæring legger til rette for at elevene skal øke sin metakognitive bevissthet og overvåke egen læring, og innebærer for eksempel at alle lærere hører elevene lese høyt i sitt fag (Maagerø og Skjelbred 2010). Gjennom høytlesingen kan læreren oppdage vansker både med avkoding og forståelse og kan veilede og bevisstgjøre elevene.

Kunnskap om hvordan en tekst er bygd opp, letter forståelsen

Det er ikke bare bokstaver og ord som krever gode avkodingsferdigheter. I undervisningen må en også rette oppmerksomheten mot avkoding av større enheter som setninger og sjanger. Ulike tekster må leses på ulike måter, og læreren bør samtale med elevene om hva slags tekst de skal gå i gang med å lese, for å hjelpe dem med å justere lese måte etter sjanger. Kunnskap om hvordan ulike tekster er bygget opp, letter forståelsen og åpner for mer målrettet lesing (Anmarkrud, 2007).

Overskrifter, ingresser, oversikter og oppsummering gir god støtte

God leseundervisning innebærer også at en retter elevenes oppmerksomhet mot hvilken støtte de kan få til å forstå ved å lese paratekster i lærebøker som for eksempel kapitteloverskrifter, oversikter over læringsmål, ingresser, rammetekster og oppsummeringer (Skjelbred og Aamotsbakken, 2010b).

Det er ikke bare ord som skal kodes om til mening. Mange av tekstene elevene møter er sammensatte tekster som består av ulike grafiske elementer som bilder, tegninger og symboler. Lesing er å kunne forstå og kode om de ulike elementene og kunne sette disse sammen til en helhet. En nyttig arbeidsmåte her kan være å be elevene forklare med verbalspråk hva illustrasjonene viser (Løvland, 2010).

3.6 Hva skal gjøres i Begynneropplæringen

3.6.1 Bokstavinnlæring

Skolene:

- tar i bruk iMAL for å sikre en god bokstavinnlæring i 1.klasse.
- velger eget læreverk og rekkefølge av bokstavinnlæringen, eller bruker leseboken i iMAL.

Elevene:

- lærer små og store bokstaver samtidig.
- har gjennomgått alle bokstavene før jul, eller i løpet av januar.

- legger hovedvekten på språklyden og gjenkjenning av bokstaven.
- lærer høyfrekvente irregulære ord som: og, seg, jeg, det, de, meg, deg, som for å komme raskt i gang med å lese.
- får automatisert diftongene: ei, au, ai og øy og de komplekse grafemene: kj, skje-, sj-, hv-, gj-, hj-, ng-.
- lærer forskjellen på vokaler og konsonanter.
- øver på å lese «nonord».
- mestrer å lese ord på bokstav, sekvens og ordnivå.

Læreren:

- sjekker grundig etter 5, 13 og 18 bokstav og etter at hele alfabetet er gjennomgått.
- jobber systematisk med elever som trenger ekstra oppfølging.

3.6.2 Sjangerlære og veiledet lesing

Skolen:

- driver veiledet lesing på alle trinn.

Elevene:

- erfarer jevnlig denne formen for modellert lesing i stasjonsarbeid eller i hel klasse.
- møter et brett utvalg av teksttyper som multimodale tekster, rim og regler, vitser og gåter, fakta, eventyr, skjønnlitterære tekster, tabeller, diagrammer, kart og oppskrifter.
- opplever høytlesning av ulike sjangre som en naturlig del av skolehverdagen.
- bruker både leseark, repetert lesing og småbøker.
- øver på å gjenfortelle lest tekst.
- lager spørsmål og svar til ulike tekster.
- får mulighet til å lese autentiske modelltekster der de kan oppleves som meningsfulle.

Læreren skal:

- stille elevene ulike åpne spørsmål til teksten de har lest, slik at det blir rom for refleksjon.

3.6.3 Vurdering og kartlegging:

- Alle skolene i Grimstad skal kartlegge elevene gjennom iMALS kartleggingsverktøy, lokale kartleggingsprøver og nasjonale kartleggingsprøver (Se kapitlet om kartlegging)
- Det skal settes av tid til analyse av kartleggingsprøvene.
- Elever som strever skal få tilbud om tilpasset lesekurs.
- Som et tiltak bør en også vurdere den leseundervisningen eleven får i klasserommet er tilstrekkelig.
- Det skal være et tett samarbeid med hjemmet i forhold til hvordan det arbeides med lesing på skolen og leselekser.

Fagfilmer:

[Veiledet lesing](#)

[Lesing i begynneropplæringen - Eksempel på veiledet lesing](#)

[Småbøker i begynneropplæringen](#)

3.7 Hva skal gjøres på 3.-7.trinn

3.7.1 Ordlesing og leseflyt:

Elevene:

- kan lese ord på bokstav, sekvens og på ordnivå (stavelser, endelser, konsonantsammensetninger, ordkjeder, ordfamilier, ikke lydrette ord og sammensatte ord).
- samtaler rundt hva som kan gjøre et ord vanskelig å lese.
- utvikler strategier for hvordan man kan lese vanskelige ord.
- lærer de 500 høyfrekvente ordene.
- veksler mellom å bruke korlesing, parlesing (med læringspartner), vekselslesing, stillelesing og repetert lesing i løpet av ei uke.
- får hver uke erfare modell lesing fra læreren, medelever eller ved hjelp av lydbøker.
- øver jevnlig på å lese tekster med fokus på naturlige pauser, innlevelse og tonefall.

3.7.2 Sjangerlære og veiledet lesing

Elevene:

- leser i samsvar med særtrekk ved ulike tekster på papir og nett: faglitteratur, skjønnlitteratur, tabeller, programoversikter, diagrammer, kart, oppskrifter og introduksjoner.
- opplever at lærer støtter og modellerer elevene gjennom tekster, slik at elevene tilegner seg leseknep som de kan bruke i andre sammenhenger.
- Skolen driver veiledet lesing der man legger vekt på avkoding, før, under og etter lesing og lese- og læringsstrategier.

3.7.3 Vurdering og kartlegging

- Elevene skal vise at de forstår og kan bruke nye ord og begreper muntlig og skriftlig (faguttrykk, høyfrekvente ord eller andre ord de møter i nye emner og tekster)
- Alle skoler skal kartlegge elevene gjennom kartleggingsverktøy og observasjon.
- Som en del av kartleggingen kan også læreren høre eleven lese høyt.
- Det skal årlig gjennomføres minst to lesetester i året som måler elevens lesehastighet og forståelse.
- Disse testene skal analyseres og vurderes av kontaktlærer, spes.ped. koordinator og ledelsen ved skolen.
- Skårer elevene under gjennomsnittet skal det settes i verk tiltak ved den enkelte skole.
- De elevene som ligger på nivå 1 på nasjonale prøver for 5.trinn, må testes videre med Logos på den enkelte skole, eller henvises til PPT for videre utredning.
- Skolene bør ha en leseveileder, lesekurslærer, spes.ped. koordinator eller en pedagog (med kompetanse innen lesing) som kan veilede andre lærere.
- Elever som strever skal få tilbud om lesekurs tilpasset elevens vansker og behov.
- Alle elever skal få tilpasset lesemateriell som motiverer med tanke på innhold, alder og mestringsnivå.

Fagfilm:

[Leseflyt: Kva er leseflyt?](#)

[Leseflyt: Tekstarbeid som fremjar leseflyt – del 1](#)

[Leseflyt: Tekstarbeid som fremjar leseflyt – del 2](#)

[Lesing er å kunne avkode ukjente ord og forstå illustrasjonerh](#)

Artikler til videre lesing:

[Hvordan og hvorfor observere elevers leseflyt?](#)

[Elever som strever med leseflyt og den andre leseopplæringen](#)

3.8 Hva skal gjøres på 8.- 10. trinn

3.8.1 Ord og koding

Elevene:

- arbeider med ordlesing og ordkunnskap i alle fag.
- kan lese, skrive og forstå de fleste ordene de møter i de ulike tekstene.
- har trygge kodingsferdigheter/ordlesingsstrategier på bokstavnivå, morfemnivå og sekvensnivå.
- kan bruke ulike setningskonstruksjoner og kunne mestre ortografi, tegnsetting og variert ordforråd.

Lærere bør i forhold til tospråklige elever bruke ordlister og glosebøker for å overføre ferdigheter mellom elevens to språk. Det bør også arbeides med ord som er like i flere språk (etymologiske og ortografiske mønstre).

3.8.2 Veiledet lesing

- Alle lærere på alle trinn i alle fag har ansvar for å drive veiledet lesing.
- Læreren skal modellere, veilede og støtte elevene gjennom ulike tekster slik at elevene lærer seg lure leseknep.
- I veiledet lesing legger en vekt på før, under og etter lesing og lese- og læringsstrategier.
- Elevene skal jevnlig få oppleve modell lesing i klassen eller i mindre grupper. Leseleksene må derfor gjerne leses inn på lydfiler, for på den måten få bedre flyt og uttale i egen lesing.

3.8.3 Vurdering og kartlegging

- De elevene som skårer på nivå 1 på nasjonale prøver i lesing for 8.trinn må vurderes for videre testing med LOGOS. Hvis skolene ikke har sertifisert LOGOS- tester må skolen henvise eleven videre til PPT for videre utredning.
- Som et tiltak bør skolen også vurdere undervisningen eleven får i klasserommet.

Fagfilmer:

[God leseopplæring: Hva er lesing – Del 1](#)

[God leseopplæring: Hva er lesing – Del 2](#)

[Lesing er å kunne avkode ukjente ord og forstå illustrasjoner](#)

[Lesing i samfunnsfaga.](#)

[Hva er lesing i KRLE?](#)

Artikler til videre lesing:

[Lesing, skriving og munnlegheit i samfunnsfag](#)

3.9 Å utvikle strategiske lesere

Å utvikle strategiske lesere eller å lære elevene å lese med forståelse krever at eleven er aktive selv. Det er derfor viktig at vi lærer elevene å være aktive før, under og etter lesing. Vi må lære elevene å lese strategisk fordi vi vet at elever som bruker ulike letestrategier når de leser lærer mer. Å lese strategisk er å bruke bevisste fremgangsmåter for å oppnå bedre læringsprestasjoner. For at elevene skal kunne møte utfordringer fra ulike tekster, bøker, aviser blader eller internett, er det viktig at vi lærer elevene å lese kritisk og strategisk. På den måten vil de raskere klare å vurdere hvordan de bør lese og utnytte teksten de har foran seg. Vi ønsker at elevene skal bli funksjonelle lesere som forstår og kan bruke det de leser.

Lesestrategier er tiltak leseren iverksetter for å fremme forståelse

Lesestrategier kan enkelt beskrives som alle de tiltak leseren kjenner til og kan iverksette for å fremme leseforståelse (Roe, 2011: 84). Når man skal planlegge undervisning med tanke på å utvikle elevenes strategiske ferdigheter og leseforståelse, er det hensiktsmessig å dele arbeidet inn i tre faser: Før, under og etter lesing (Kulbrandstad, 2003: 185).

Hva skal skje før lesingen tar til? Hva skal skje under selve lesingen? Hva skal skje i etterkant av lesingen?

Læreren bør planlegge for at elevene skal være aktive i alle fasene og få mulighet til å reflektere over egen læring. Elevene bør oppfordres til å trekke slutninger, lese selektivt, lese kritisk, skille ut viktig informasjon, oppsummere og sammenfatte det de har lest. De kan inviteres til å sammenlikne med egne livserfaringer, med andre tekster de har lest eller til å knytte ny kunnskap til kunnskap de allerede har, for på den måten å gjøre den nye kunnskapen til sin egen (Dole, Nokes, & Drits, 2009).

Hvordan arbeide før lesingen tar til?

God leseundervisning planlegges ut fra at elevene skal nå konkrete mål. Før lesing må elevene få trening i å reflektere over hvorfor de skal lese en tekst, hvordan de skal lese den, og hvilke strategier de kan velge for å nå målene. God leseundervisning legger også til rette for at elevene får anledning til å aktivere bakgrunnskunnskapen sin i møtet med en tekst. Dette handler om å lære elevene å orientere seg i teksten, å lære dem å utnytte egne forkunnskaper, og at elevene får trening i å vurdere om de kan opprettholde, eller om de må endre egne antakelser. Lærere kan gjerne modellere hvordan de arbeider med førforståelsen (Engen og Helgevold, 2010).

Hvordan arbeide under selve lesingen?

Underveis handler det om at elevene må stoppe opp og tenke over det de leser, og vurdere om de forstår. Metakognitiv bevissthet innebærer å overvåke egne kognitive prestasjoner og fortløpende vurdere dem (Roe, 2011). Det vil si at leseren er i stand til å overvåke egen lesing, merke når en er ukonsentrert, oppdage når en

ikke forstår, og lese om igjen hvis det er noe som ikke gir mening.

Læreren må aktivt observere om elevene klarer å kontrollere egen leseforståelse, og om de har strategier de kan bruke for å gjenopprette forståelsen dersom den blir brutt. Gjennom refleksjonssamtaler med et metaperspektiv på leseforståelse og læring kan lærere veilede og modellere for elever hvordan de kan kontrollere egen forståelse. Læreren må modellere for elevene hva de kan gjøre når de ikke forstår, hvordan de kan lese og arbeide for å nå målene sine, og hvordan de kan justere hypotesene sine underveis i lesingen.

God leseundervisning legger til rette for at elevene lærer seg å lese strategisk og kritisk, slik at de raskt kan vurdere hvordan de skal lese en tekst, og hvordan de kan utnytte en tekst. I undervisningen må det legges opp til at elevene får erfare at det er forskjellige måter å lese på, og at lese måten velges ut fra formålet med lesingen. For at elever skal ha forutsetninger for å kunne velge og vurdere egne lese måter, er det viktig at lærere i de ulike fagene vektlegger ulike lese måter for forskjellige fagtekster. Læreren må videre gi veiledning i valg av lesestrategi og legge til rette for at elevene får sette egne læringsmål, samt mulighet til selv å velge lese måte. Eksplisitt undervisning i lesestrategier, det vil si at læreren forklarer og modellerer strategiene for elevene, er spesielt viktig i forhold til svake lesere. God leseundervisning innebærer at elevene trenes i å reflektere over anvendte lesestrategier. Læreren kan for eksempel stille spørsmål som: Hvordan vet du om du har forstått ord og begreper? Hvordan sjekker du at du har forstått det du har lest? Hva gjør du når du ikke forstår?

Hvordan arbeide etter selve lesingen?

Etter lesing skal elevene få anledning til å vise hva de har lært skriftlig, muntlig eller ved hjelp av andre uttrykksformer. Elevene må få hjelp til å uttrykke seg på en fagrelevant måte og ta i bruk fagets språk og sjangre. God undervisning gir elevene bevissthet om hva kvalitet består i når det gjelder å uttrykke seg i faget.

Eksempler på strategier gjennom leseprosessen

FØR LESING

- Orienter seg i teksten, studere paratekstene (overskrifter, innholdsliste, margtekster, tekstbokser, bilder)
- Uttrykke formål med lesingen
- Aktivere førforståelse og forventninger til teksten (samtale, tankekart, og andre typer førlesingsskjema)
- Identifisere nye ord og begreper
- Vurdere kilder kritisk

UNDER LESING

- Lese aktivt, gjøre antakelser og justere på bakgrunn av ny informasjon.
- Arbeide med ord og begreper (f.eks. tokolonnenotater og begrepskart, venndiagram...)
- Streke under, notere og systematisere informasjon (f.eks tankekart, tegning, oppsummering, rammenotat).
- Stille spørsmål til teksten.
- Sjekke egen forståelse.

ETTER LESING

- Kontrollere læringsutbyttet og synliggjøre kunnskapen for seg selv og andre (oppsummere hva teksten/illustrasjonen handler om, skrive sammendrag, stille spørsmål og svare på andres, trekke sammenligninger med egne erfaringer, med andre tekster og med det en vet og kan fra før, lage presentasjoner, dramatisere, omforme tekst til annen sjanger...)
- Vurdere tekstens form og innhold.

Lese- og læringsstrategier i alle fag

De skraverte feltene viser hvilke strategier det skal jobbes med fra 1.-10.trinn. Disse strategiene er et minimum av hva elevene skal lære.

Ved lesing av alle typer tekster fokuseres det på bruk av lese- og læringsstrategiene FØR; UNDER og ETTER lesinga.

Læringsstrategi er den strategien en velger å strukturere, organisere og bearbeide innholdet i det en leser for at læringsutbyttet skal bli best mulig.

Ulike læringsstrategier:	1.trinn	2.trinn	3.trinn	4.trinn	5.trinn	6.trinn	7.trinn	8.trinn	9.trinn	10.trinn
BISON (Bilde og overskrifter)										
Tegnekart/tegne fra teksten										
Spørreord (Hvem, når hva..)										
Kolonnenotat										
FOSS (Forholdet spørsmål og svar)										
Tankekart										
VØL-skjema										
Nøkkelord og nøkkelsetninger										
Begrepskart/ordkart										
BISON										
Strukturert tankekart										
Læresamtale										
VENN-diagram										
Sammendrag										
Elevene finner «sine» strategier										
Videreutvikling av lærte strategier										
Tema og kommentarsetninger										
Bruke strategier variert og fleksibelt										

Ulike lesestrategier

Lesestrategi er den måten en velger å lese en tekst på. Det handler om å velge riktig lesemåte til de ulike tekstene vi møter. I heftet «Lesing på skjerm» fra lesesenteret finnes det flere utfyllende forklaringer. I lesing av hypertexter på skjerm brukes de samme lesestrategiene.

Skumlesing trenes når en gjør elevene oppmerksomme på meningsbærende enheter i teksten, overskrifter, enkeltord, setningsdeler, første setning i avsnittet osv. Målet er å skaffe seg oversikt over en tekst (BISON)	Skimming brukes gjerne i forbindelse med lesing av nett-tekster. Målet er det samme som skumlesing – å skaffe oversikt over en nett-tekst og hva som er viktig å se nærmere på og hva en like gjerne kan navigere vekk fra.	Fotolesing er en metode en bruker for å få et kjapt og grovt overblikk over en tekst. Fotolesing er å kaste et fort blikk på sidene mens man blar gjennom boka. Med dette får du en oversikt over hvordan teksten er bygget opp og over en del av innholdet.
Hurtiglesing er å lese alle ordene hurtig og oppfatte det meste av innholdet.	Letelesing/skanning brukes når en er på jakt etter detaljer i en tekst. Letelesing leder sjeldent til en helhetlig forståelse, men kan være hensiktsmessig når formålet med lesingen er å finne svar på konkrete spørsmål.	Nærlesing/dybdelesing vil si å lese og arbeide med teksten på ulike måter for å lære. Den som nærleser bruker strategier i før, under og etter lesefasen.
Surfing er lesing på nett der leseren flyter med teksten og lar produsenten av teksten bestemme ruten eller at leseren følger den veien som han fanges av øyeblikket.	Veksellesing er når to grupper leser annenhver setning til punktum, spørretegn eller utropstegn.	Ekkolesing er høytlesing fra læreren med fokus på leseflyt. Elevene skal da gjenta etter læreren der en øver på uttale, tempo, pauser og engasjement.
Lineær lesing er å lese en tekst fra en klart definert begynnelse og til en like definert slutt. Romaner, noveller og de fleste læreboktekster leses som regel lineært.	Ikke lineær lesing er lesing av tekster som ikke har en klar begynnelse eller slutt. Lesemåten trenes gjerne ved å lese nett-tekster, men også læreboktekster for å lære elever å skape sammenheng i sammensatte eller multimodale tekster. Elevene må lære seg å utnytte informasjonen fra bilder, grafer, tabeller, illustrasjoner og lydfiler osv. og gå opp egen «lesesti» gjennom nett-tekster så vel som læreboktekster.	Stillelesing er å lese stille for seg selv. Lesemåten brukes mye men er ikke alltid like effektiv. I ethvert klasserom sitter elever som ikke får med seg innholdet av det de leser. Læreren må derfor alltid følge opp forståelsen med samtale, logger eller arbeid der de får anledning til å vise det de har lært.
Periferlesing er lesing der oppmerksomheten ledes mot skjermens periferi- ut mot sidene og menyer og lenker.		Medlesing er når eleven leser sammen med en voksen eller læreren.
Sentrallesing er lesing der oppmerksomheten orienteres mot midten av skjermen (nett-tekster)		
Korlesing er å lese høyt sammen med andre. Lesemåten egner seg best når målet er å styrke leseflyt (uttale og intonasjon) og skape liv i teksten. Metoden brukes også for å gi lesestøtte når tekstene er utfordrende og vanskelige. Alle elever må få samme erfaring med teksten, lest like mye, like fort og samtidig.	Høytlesing er når læreren leser høyt for elever, eller når elevene leser høyt for seg selv. Læreren modellerer god lesing og alle elevene får samme tilgang til stoffet. Mange elever har et stort utbytte av å lese enkelte tekster på denne måten fordi det gjør det enklere å tilpasse lesefarten til innholdet og at de lærer bedre når de hører teksten samtidig som de leser den.	Opplevelselslesing er lese måten elevene oftest bruker i frilesing på skolen eller hjemme. Opplevelselslesing- av både faglitteratur og skjønnlitteratur- gir elevene leseerfaringer. De etablerer egne leseroller og lesevaner, og de kan bevisst og/eller intuitivt prøve ut ulike forståelsesstrategier.

Hva er skjermttekster?

Det å lese på skjerm er forskjellig fra det å lese på papir. Det finnes mange forskjellige typer skjermttekster, men de har noen felles egenskaper og kjennetegn. Dette gjør at vi leser dem på en annen måte enn når vi leser en trykt tekst på papir. En skjermttekst er sammensatt, eller multimodal. Det vil si at den består av flere informasjonstyper eller uttrykksmåter (Modaliteter) enn skriftspråklige tekst. En skjermttekst kombinerer ofte bilde, tekst, lyd og kanskje annet grafikk som video eller andre multimodale mediepresentasjoner. Dette krever at vi må lese på en annen måte. Vi må være i stand til å lese skrift samtidig som en må i neste øyeblikk ha fokus på å se, høre en videosnutt. Det som er spesielt med sammensatte tekster er at de kombinerer både dynamiske uttrykksmåter og statiske uttrykksformer på en måte som ikke har vært mulig før.

I tillegg til slike skiftninger er skjermttekster hypertekster. Det vil si at de er strukturert i nettverk som kan ha mange ulike manifestasjoner. Vi har for eksempel ikke tilgang til hele teksten på en gang og det kan igjen gjøre det vanskelig å vite hvor i teksten vi befinner oss. Når vi leser en hypertekst er det på en måte opp til oss selv å velge hvilke retning vi ønsker å følge gjennom nettverket.

Skjermttekster er også interaktive som krever at leseren er aktiv og fysisk, som oftest i form av klikking, tasting eller teksting. Den digitale og interaktive teksten kan raskt forandres av leseren mens en tekst i en bok responderer ikke på våre handlinger. Når vi leser en hypertekst på en skjerm forventes det at vi skal gjøre noe med teksten. Den inviteres oss lesere til en aktiv utforskende form for lesing.

På skolen er elevene våre nødt til å lese lærebøker og romaner, mens de på fritiden fylles med en helt annen lesekultur. Mediemangfoldet og antall tekstsjangere er enormt sammenlignet med bare for noen tiår siden. Den digitale teknologien er på full fart inn i skolen, men boka har foreløpig dominert undervisningen i klasserommet. Litteraturlesing er en synkende aktivitet blant barn og unge i dag. Dette ser vi også i andre land som er naturlig å sammenlikne oss med. Når det diskuteres hvorvidt ungdommer leser mer eller mindre, bedre eller dårlige enn tidligere leser barn og unge mye på nettet og med mobilen. Dette er jo også lesing, men bare en helt annen type lesing. Alle lese måter er viktige og nødvendige i dagens leseopplæring. Teksten i boka er ikke lenger den eneste og kanskje ikke heller den mest naturlige. Vi må gi elevene en god og klar forståelse av forskjellene på de to lese måtene og hvorfor de er viktige begge to.

Det ser allikevel ut til at digital teknologi vil innvirke på elevers evne eller motivasjon for å lese lengre og komplekse tekster uten lenker og visuell støtte. Den dype formen for lesing som før kom mer naturlig, kan nå være en utfordring. Det vil si at den teknologiske utviklingen i liten grad legger til rette for dype innlevelser av svarte bokstaver på et hvitt papir. Et viktig spørsmål blir da om dette kommer til å virke inn på oss som skapende og reflekterende mennesker?

3.10 Hva skal gjøres i Begynneropplæringen:

3.10.1 Lesestrategier:

- Elevene øves i enkle lesestrategier knyttet til før, under og etter lesing. Dette jobbes med kontinuerlig gjennom hele skoleåret.
- Det må lages en oversikt over de strategiene som skolen skal bruke og det bør være en visuell fremstilling i hvert klasserom.
- Lærere introduserer og modellerer strategiene for elevene.
- Elevene lærer hvorfor disse strategiene er viktig for deres læring.
- Det stilles spørsmål fra tekstene elevene leser som f.eks. ved hjelp av tekst og tankespørsmål og spørreord.

3.10.2 Metakognisjon – bevissthet om egen læring:

- Elevene lærer opp til å reflektere over egen forståing og læring.
- Elevene arbeider med strategier som kan hjelpe dem når de står fast eller ikke forstår det de leser.
- Lærere må daglig ha samtaler om sine elever om hvordan de lærer best det de leser ved å stille spørsmål som: - Hva har jeg lært? – Har jeg lært det jeg skal? – Hvordan har jeg arbeidet? – Hva er det lurt at jeg gjør for å forstå det jeg leser? – Kan jeg arbeide på en annen måte for å forstå bedre det jeg leser?

3.10.3 Observasjon

- Det er viktig at elevene observeres kontinuerlig i det daglige arbeidet i klasserommet.
- Elever som strever skal få ekstra oppfølging av lærer for å lære seg letestrategier.

3.11 Hva skal gjøres på 3.-7. trinn

3.11.1 Lesestrategier

- Elevene forstår formålet med lesingen og ser at det er sammenheng mellom formål og arbeidsmåter.
- Elevene forstår at ulike tekster leses på ulike måter og med ulikt tempo.
- Læreren modellerer lesestrategier for elevene og forklarer hvorfor, hvordan og når man bruker strategiene.
- Elevene øves i å bli bevisste på hva slags strategier de kan bruke før, under og etter lesing.
- Skolene skal ha en oversikt over hvilke strategier som de ulike trinnene har fokus på.
- Alle lærerne jobber systematisk med lesestrategier i alle fag over tid.
- Lærerne varierer bruken av de ulike strategiene.
- Elevene arbeider med å møte ulike tekster på en kritisk måte, og sammenholder informasjon fra ulike tekster med samme tema.
- Elevene skal etter 7.trinn kunne bruke strategiene: BISON (bilde og overskrift), tegnekart, spørreord, kolonnenotat, FOSS, tankekart, VØL-skjema, nøkkelord og nøkkelsetninger, begrepskart, BISON, strukturert tankekart, læresamtalen, VENN-diagram og sammendrag.

3.11.2 Metakognisjon –bevissthet om egen læring

- Elevene får jevnlig opplæring i hvordan en reflekterer over egen læring og forståelse.
- Lærerne arbeider med ulike strategier som kan hjelpe elevene når de står fast og ikke forstår.
- Elevene skal få mulighet til å snakke med lærerne om hvordan de lærer best gjennom å bruke forskjellige forståelsesstrategier.

3.11.3 Observasjon

- Lærer skal daglig observere elevene i klasserommet i arbeid med lesing og leseforståelse.
- Elever som trenger det skal få ekstra oppfølging av lærer for å lære seg lesestrategier.
- Det er også viktig at lærere vurderer sin egen undervisning.

Fagfilmer:

[Leseforståelse: Leseaktivitet – Del 1](#)

[Leseforståelse: Leseaktivitet – Del 2](#)

[Leseforståelse: Leseaktivitet – Del 3](#)

[Hvordan lese tekster kritisk?](#)

[Å lese multiple tekster](#)

Artikler til videre lesning:

[Oppmerksomhet, visualisering og tro på egne ferdigheter påvirker leseforståelsen](#)

[Kvifor lese ulike tekstar om same tema?](#)

3.12 Hva skal gjøres på 8.-10.trinn

3.12.1 Lesestrategier

- Læreren kartlegger hvilke lesestrategier elevene kan når de begynner på 8.trinn.
- Læreren bruker tid på å repetere ulike innlærte lesestrategier fra mellomtrinnet.
- Elevene forstår formålet med lesingen og ser at det er sammenheng mellom formål og arbeidsmåter.
- Elevene forstår at ulike tekster leses på ulike måter og med ulikt tempo.
- Læreren modellerer lesestrategier for elevene og forklarer hvorfor, hvordan og når man bruker strategiene.
- Elevene er bevisste på hva slags strategier de kan bruke før, under og etter lesing.
- Alle lærerne jobber systematisk med lesestrategier i alle fag over tid.
- Kritisk lesing vektlegges, og elevene øves i å sammenholde informasjon fra ulike tekster med samme tema.
- Elevene skal lære å reflektere. Det er viktig at læreren setter av tid til dette daglig.

3.12.2 Metakognisjon – bevissthet om egen læring

- Elevene må daglig få trening i reflektere over det de leser og hvordan de kan lære.
- Elevene skal daglig arbeide med ulike strategier som kan hjelpe de når de står fast eller ikke forstår det de leser.
- Elevene skal jevnlig snakke om hvordan de lærer best.

3.12.3 Observasjon

- Vurdere den undervisninga elevene har fått og får.
- Bruke skolens kartleggingsmateriell for å avdekke hva eleven strever med.
- Hver skole må organisere tiltak som for eksempel lesekurs, lesegrupper og oppfølgingstiltak på enkeltelever.

Fagfilmer:

[God leseopplæring: Undervegs i lesinga](#)

[Hvordan bruke lesestrategier i undervisningen?](#)

[Hvordan bruke lesestrategier i undervisningen? Del 2](#)

[Å lese multiple tekster](#)

[Hvordan lese tekster kritisk?](#)

Artikler til videre lesning:

[Lesestrategier - en kunnskapsoversikt](#)

[Kvifor lese ulike tekstar om same tema?](#)

[Å lese og vurdere tekster om det samme temaet](#)

3.13 Å utvikle motiverte og engasjerte lesere

Å utvikle motiverte og engasjerte lesere handler om at vi må legge til rette for å skape motivasjon, mestring og gode leseopplevelser for alle elevene våre uansett nivå og bakgrunn. Mange barn har et annet morsmål og lærer norsk som andrespråk. Vi må derfor støtte at barn bruker sitt morsmål samtidig som det aktivt jobbes med å fremme den norskspråklige kompetansen til barnet. De fleste elevene starter skolen med stor motivasjon og høye forventninger til å lære å lese. Elevene må derfor få gode lese- og mestringsopplevelser tilpasset mestringsnivået. Mestring fører til motivasjon, og gode

leseopplevelser er med på å fremme leseutviklingen til den enkelte eleven. Derfor er det svært viktig å lykkes med lesingen.

Motivasjon virker inn på prestasjoner i lesing

Motivasjon er fundamentalt for leseengasjement, og virker inn på prestasjoner i lesing. Dette innebærer at arbeidet med elevenes motivasjon er en sentral del av god leseopplæring (Guthrie & Wigfield, 2000). Elever kan drives av både indre og ytre motivasjon avhengig av hvor mye kunnskap de har om et emne*. For at elevene skal oppleve at tekstene de leser er interessante, må god leseundervisning legge vekt på at elevene ser sammenhenger mellom det de leser og virkeligheten. For lærere handler det for eksempel om å stille spørsmål som hjelper elevene med å se slike sammenhenger.

Klare mål og god tilbakemelding gir eleven tro på egne ferdigheter

Tiltro til egne ferdigheter er et viktig aspekt for elevenes motivasjon (Solheim, 2011). Undervisningspraksis der læreren sammen med elevene setter klare kunnskapsmål for lesing og læring ut fra kompetansemålene i KL06, og der læreren gir feedback**, øker elevenes tro på egne ferdigheter. Valgmuligheter er motiverende fordi det gir elevene en følelse av kontroll. Gjennomtenkte valgmuligheter i leseundervisningen kan dermed øke elevenes motivasjon for å lese. Det kan handle om mulighet til å velge å lese ulike tekster eller å velge ulike måter å synliggjøre læringsutbyttet på.

Engasjement skaper drivkraft i lesingen

Engasjement er knyttet til den drivkraften som skapes når elevene forstår hvorfor lesingen er viktig, hva hensikten med lesingen er eller når de selv lar seg fange av det de leser. Engasjement består av en kognitiv dimensjon, en sosial dimensjon og motivasjon (Guthrie & Wigfield, 2000).

Den kognitive dimensjonen innebærer at leseren gjør bevisste valg innen en kontekst, og velger strategier for å forstå tekstens innhold. For å fremme engasjement må læreren klargjøre målet og hensikten med lesingen og modellere og jobbe med ulike lesestrategier som elevene kan benytte seg av.

Den sosiale dimensjonen innebærer at elevene får oppleve gleden av å dele en teksts innhold med andre. I samtaler om tekst er det viktig for elevenes motivasjon at læreren stiller autentiske spørsmål, der en spør fordi en ikke vet, ikke for å kontrollere om elevene har det rette svaret. Elevenes svar kan følges opp med høy verdsetting og opptak (Lillesvangstu m.fl., 2007). Ved høy verdsetting tar læreren det eleven sier på alvor og bruker det videre i undervisningen, og ved opptak løfter læreren fram elevenes innspill og tydeliggjør dem.

Lesing er en personlig opplevelse, der drivkraften for å lese kommer innenfra og inspireres og styres av gode leseopplevelser. Samtidig er lesing en sosial og kulturell prosess som foregår i et kulturelt rom der den enkelte i samspill med andre kan bli påvirket og inspirert til å lese. God leseundervisning handler om å skape kultur for lesing i sine klasserom.

Leselyst kan dyrkes fram gjennom gode leseopplevelser

Når vi vet at det er en sammenheng mellom elevenes lesekompetanse og den tiden de oppgir at de bruker på frivillig lesing, og at spesielt gutter oppgir at de bruker liten tid på lesing (Roe og Taube, 2012), blir det et viktig mål for skolens leseopplæring å utvikle lystlesere. Leselyst kan dyrkes fram gjennom å gi elevene gode leseopplevelser og vise interesse for deres lesererfaringer. Når elevene kommer til ungdomsskolen, kan en gjerne starte med å gjøre seg kjent med elevenes lesehistorie, hva de liker å lese og hvilke sjangre de har erfaring med, og ta hensyn til deres lesepreferanser (Hoel, Håland og Begnum, 2009). Elevene trenger lærere som har et stort repertoar å øse av når det gjelder å veilede elevene i deres videre valg av tekst. I tillegg til egne leseerfaringer og kjennskap til felleskulturelle tekster, trengs lærere som oppdaterer seg på nyere ungdomslitteratur og sakprosa som

egner seg for målgruppen, og som også kan formidle dagens litteratur til dagens unge. Lærere i alle fag kan oppmuntre elevene til å lese populærvitenskapelige tekster innenfor sitt fag. Fakta og dokumentarmagasinet, Faktafyk, til foreningen !les kan anbefales www.foreningenles.no. På for eksempel www.nysgjerrigper.no og www.ung.no kan en finne saktekster for ungdom. Når det gjelder anmeldelse av ny barne- og ungdomslitteratur anbefales www.barnebokkritikk.no

Høytlesing kan bidra til kultur for lesing

Høytlesing kan være velegnet til å etablere en varig klasseromskultur for lesing. Høytlesing er ikke avhengig av den enkelte elevs evne eller vilje til å lese selv, den gir alle elevene lik tilgang til teksten, og alle blir ferdig med leseaktiviteten samtidig. Læreren har mulighet for å stoppe opp og samtale med elevene om personer, hendelser og handlinger, skape undring, refleksjon, identifikasjon og invitere elevene til å gjøre sammenligninger.

God leseopplæring innebærer også at alle lærere er rollemodeller som formidler til elevene sine noe om hva de leser i fritiden, som for eksempel at de deler gode historier, leser korte utdrag som en har lagt spesielt merke til eller gjenforteller noe av det de har lest. Lese glede smitter!

God leseopplæring innebærer videre at elevene får anledning til å formidle leseropplevelsene sine til andre. Det kan for eksempel være i form av å anbefale litteratur for hverandre i klassen, lese høyt for hverandre, skrive bokaanmeldelser til avisen eller presentere nye tekster de har laget med utgangspunkt i litteraturen de har lest. Slike tekster kan være omforminger av teksten i nye sjangre, nye tekster skrevet ut fra nye perspektiver, nye forsider, dramatiseringer av utdrag eller sammenlikninger av bok og film.

Lærere bør gi spesifikke leseoppdrag til elevene

I stedet for å snakke om leselekser, kan det være hensiktsmessig å snakke om lesebestillinger. Lærerne må være spesifikke i leseoppdragene de gir til elevene og unngå å gi rituelle og mekaniske lekser av typen les s. x-x i læreboka og gå på svarjakt, som ofte har en rett/galt dimensjon. Leselekser av denne typen åpner ikke i stor nok grad for kritisk lesing, tolking, refleksjon og vurdering av tekstens form og innhold (Løvland, 2011; Maagerø og Skjelbred, 2008; Kverndokken, 2012).

En lesebestilling innebærer mer aktive elever og gir elevene ulike leseerfaringer. Dette kan i neste omgang øke mulighetene til en selvinitiert, intuitiv leseadferd (Kverndokken, 2012). Lesebestillinger kan gis på den måten at de inviterer leseren til å trene på alt fra leseflyt og avkoding til å gå i dialog med teksten følelsesmessig og intellektuelt.

Hvordan gi lesebestillinger ved lesing av fagtekst?

For eksempel er fagtekstene elevene møter ofte informasjonstette med utstrakt bruk av passivkonstruksjoner og nominaliseringer, som vil si at verb og adjektiv omdannes til substantiv (nomen) ved hjelp av suffiks som –het, –ing, –else, –sjon, –skap. Verbet tømmes for mening, og ofte brukes verb som for eksempel være, ha, bli, gi og få, som kun har som funksjon å skape sammenheng mellom de nominale leddene. Et eksempel tatt fra Makt og Menneske 10 (Ingvaldsen og Kristensen, 2008) viser dette språktrekket: "De første årene etter krigen ble rasjoneringen opprettholdt, for det var stor knapphet på de fleste varer." En lesebestilling kan være å be elevene merke seg nominaliseringer og lange sammensatte ord av substantiver i en gitt fagtekst, og trene på å avkode slik at språket blir uanstrengt og korrekt uten lesestopp. I neste omgang kan elevene bli bedt om å omformulere nominaliseringene, forklare dem og sette dem inn i nye sammenhenger, for eksempel i egenproduserte setninger. Setningen over kan for eksempel bli til: "Fordi det var lite av de fleste varer etter krigen, fortsatte man å rasjonere varer slik at det ble litt til hver".

Hvordan gi lesebestillinger ved lesing av skjønnlitterær tekst?

En annen lesebestilling kan være å lese en skjønnlitterær tekst og bruke igangsettere for personlig

reaksjon (Lillesvangstu m.fl., 2007: 20), eller jobbe med bilder og begreper i historiefaget ved å studere bilder og matche tekst med riktig bilde, plassere bilder som en synes hører sammen i grupper og gi gruppene navn eller plassere bilder inn i et venndiagram i feltene økonomiske, sosiale og politiske årsaker (Lund, 2011:264). Venndiagrammets overlappende felter vil kunne visualisere og konkretisere de glidende overgangene mellom begrepene.

Eksempel på igangsetter for personlig reaksjon:

- da jeg leste, la jeg merke til...
- jeg synes at...
- jeg likte godt da...
- det gjorde inntrykk på meg at...
- hvis jeg var...
- jeg ble skuffet over...
- jeg ble overrasket over
- slutten var...
- fordi

Startere:

Da jeg så bildene, la jeg merke til at...fordi...

Jeg likte....fordi....

Jeg likte ikke... fordi...

Bildene minnet meg om....fordi...

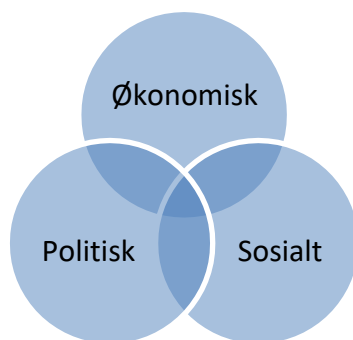
Jeg ble overrasket over... fordi...

Jeg lurer på...fordi....

Jeg synes at... er en helt fordi....Jeg synes at.... Er antihelt fordi....

Bildene synes jeg var.... Fordi...

Eksempel på venndiagram

Sokratisk seminar:

«Sokratisk seminar er en kort fokuser diskusjon rundt en kort litterær tekst. Den samarbeidende diskusjonen beveger seg mot en kollektiv og dypere forståelse av lesing heller enn mot ett riktig svar» (M. Metzger, 1998). Her kan man trekke tråder fra filosofen Sokrates og hans samtalekunst. Sokrates benyttet samtalen for å nå ut til folket og han ønsket å vekke samtalepartnernes egen iboende evne til kritisk tenkning, dele tanker og ideer med andre og gjennom det kunne utvikle selvinsikten og lære. I en slik samtale blir elevene delt inn i en indre og en ytre sirkel. Før seminaret starter er det viktig at læreren forbereder gode og gjennomtenkte spørsmål. Disse spørsmålene blir lagt i midten av sirkelen. De elevene i den indre sirkelen samarbeider og prøver å svare på spørsmålene, mens de elevene i den ytre sirkelen observerer. Etter at elevene i den indre sirkelen har svart på alle spørsmålene bytter elevene plass slik at de også de elevene i den ytre sirkelen får svare på spørsmålene. Etter at elevene har gjennomført seminaret kan det være lurt å gi elevene en liste med «igangsettere» på tavla som de skal skrive videre på. Elevene inviteres på en måte til å respondere personlig.

Eksempel på «Sokratisk seminar» <https://www.uis.no/nb/sokratisk-seminar>

3.14 Hva skal gjøres i Begynneropplæringen

3.14.1 Tilgang til litteratur/bibliotek:

- Elevene må få tilgang til et utvalg av bøker på skolene. Bøkene må gjøres synlige for elevene i klasserommet og på skolene generelt. I klasserommet kan en stille ut både faglitteratur og skjønnlitteratur.
- Skolens bibliotek bør være oversiktlig og innbydende for elevene. Elevene skal få konkret opplæring i hvordan en finner frem aktuelle bøker. Dette bør bibliotekar eller kontaktlærer hjelpe elevene med.
- Alle elever skal ha tilgang til forskjellig litteratur som faktabøker, skjønnlitteratur, småbøker, tidsskrifter, tegneserier, aviser og internett.
- Elevene skal lese småbøker eller kortere tekster til repetert lesing hver uke.
- Læreren må jobbe med å pirre nysgjerrigheten til bøker.

3.14.2 Mengdelesing - Hvordan skal vi sikre oss at alle elever leser nok?

- Elevene opplever både veiledet lesing, repetert lesing og fri lesing av selvvalgt tekst /bok på skolen.
- Tekstene skal være basert på elevens faglig nivå.
- På skolen skal elevene lese i selvvalgt bok hver dag tilpasset deres faglige nivå.
- Alle elever må også få mulighet til å velge bøker og tekster etter interesse. Bibliotekar eller lærer må veilede og hjelpe elevene med dette.
- Elevene skal lese minst 15min hjemme hver dag. Det skal da føres leselogg som foreldre må skrive under hver uke.

3.14.3 Litteraturformidling:

- Lærere skal lese høyt for elevene minst 15min hver dag. Det kan også være lurt å bruke spisetiden til elevene til høytlesning.
- Elevene opplever at ulike typer bøker blir presentert for dem.
- Elevene presenterer bøker for hverandre.
- Elevene opplever at høytlesning og samtale om litteratur er en naturlig del av skoledagen.
- Elevene får noen å dele sine leseopplevelser med.
- Lærere bør høre elevene lese høyt hver uke.
- Hvert år skal elevene ha forfatterbesøk eller en lese gjest som presenterer nye bøker for dem.

3.14.4 Leseprosjekter

1.-2. klasse

- Leselyst prosjekt
- Bokpresentasjon minst en gang i året

Fagfilmer:

[Forelesning: Lesestimulering](#)

[Høytlesing og den litterære samtalen - del 1](#) (Merk: i denne filmen blir det vist til et utdrag fra KL06. Teksten i det samsvarer i stor grad med innholdet i KL20, tekst i kontekst)

[Høytlesing og den litterære samtalen - del 2](#)

Artikler til videre lesning:

[Hvordan planlegge for høytlesning?](#)

3.15 Hva skal gjøres på 3.-7.trinn

3.15.1 Tilgang til litteratur/bibliotek

- Skolebiblioteket skal ha et bredt utvalg av bøker i alle sjangere, tidsskrifter, ukeblader og tegneserier.
- Det skal være besøk av en litteraturformidler/forfatter minst en gang i året.
- Elevene må få tilgang til et utvalg av bøker på skolene. Bøkene må gjøres synlige for elevene i klasserommet og på skolene generelt.
- Elevene skal ha mulighet til å lese om ulike forfattere og bøker gjennom internett.

3.15.2 Mengdelesing - Hvordan skal vi sikre oss at elevene leser nok?

Elevene:

- har organisert lesetid som høytlesning og stillelesning hver uke.
- får lesebestillinger hver uke.
- leser litteratur minst 15 minutter hver dag.
- har 20 minutters leselekse hver dag. Det bør også gis leselekse i andre fag.

3.15.3 Høytlesning og litteraturformidling

Elevene:

- blir lest høyt for i ulike sjangre.
- opplever at bøker blir presentert for dem.
- leser høyt for medelever/læringspartner og voksne hver uke (korlesing, lese for lesevenn, læringspartner, yngre elever eller lærer.
- leser for yngre elever på morsmålet.
- leser både skjønnlitterære tekster og fagtekster.
- presenterer bøker/anbefaler bøker for medelever på trinnet.
- får noen å dele sine leseopplevelser med.
- deltar i litterære samtaler med utgangspunkt i skjønnlitterære bøker knyttet til trinnet.

3.15.4 Leseprosjekter

- Det skal gjennomføres to leseprosjekter i året, et faglitterært og et skjønnlitterært.
- På 4.trinn skal elevene få mulighet til å ønske seg bøker ved hjelp av et ønskebrev til byens bibliotek. Bibliotekar fra folkebiblioteket kommer og presenterer de ulike bøkene for elevene på trinnet.

Fagfilmer:

[Lesestimulering og litteraturformidling – barne- og ungdomstrinn](#)

[Forestillingsverdener](#)

[Kva skjer når me les skjønnlitteratur?](#)

3.16 Hva skal vi gjøre på 8.-10.trinn:

3.16.1 Tilgang til litteratur/bibliotek

- Elevene bør bruke biblioteket fast hver uke.
- Skolebiblioteket skal ha et bredt tilbud av bøker i ulike sjangere, tidsskrifter, ukeblader og tegneserier, tospråklige bøker i bokform og på nett/lydbok.
- Elevene har jevnlig litteraturformidling av skolebibliotekar eller andre interne og eksterne litteraturformidlere.
- Litteraturformidleren inspirerer, motiverer og hjelper elevene til å finne tekster og oppdage litteratur som engasjerer og skaper leselyst.

3.16.2 Mengdelesing – Hvordan skal vi sikre oss at elevene leser nok

- Alle elever skal ha strukturert lesetid hver uke på skolen. Dette kan være både stillelesning og høytlesning.
- Elevene leser også lengre tekster i undervisningen slik at utholdenheten i lesing økes.
- Læreren gir elevene lesebestillinger slik at elevene vet hva de skal fokusere på.

3.16.3 Høytlesing og litteraturformidling

- Elevene lytter til minst en bok i året. Boka kan da leses av lærer, bruke lydfil eller elever leser høyt for hverandre.
- Elevene opplever høytlesning fra faglitterære og skjønnlitterære tekster.
- Elevene leser jevnlig høyt i alle fag.
- Alle elever opplever i løpet av ungdomsskolen et eller flere forfatterbesøk.
- Elevene møter litteratur som de kan kjenne seg igjen i.
- Elevene deltar i litterære samtaler.
- Lærerne arbeider med å inspirere elevene til å lese også på fritiden, f.eks ved å være lesende forbilder og foreslå lesestoff.

3.16.4 Leseprosjekter

- Det skal gjennomføres minst et leseprosjekt i året, innenfor faglitteratur eller skjønnlitteratur.
- Elevene bør fremføre minimum en bokanmeldelse/bokpresentasjon hvert år.

Fagfilmer:

[Korleis skapa engasjement for lesing i førlesefasen?](#)

Artikler til videre lesing:

[Hvordan gjennomføre litterære samtaler?](#)

4 Den første leseopplæringa

1. Trinn

På første trinn vil det være stor fokus på gjennomgang av bokstavene og å knekke lesekoden, altså den første leseopplæringa. Nyere forskning viser at en raskere progresjon enn en bokstav i uka gjør at eleven får mulighet til å komme raskere i gang med lesingen. Tidligere har en ofte brukt lang tid på bokstavinnlæring. En progresjon som er raskere enn en bokstav i uka vil føre til at elevene får gjennomgått alle bokstavene flere ganger før skoleåret er over. Mye tyder på at undervisning med flere bokstaver pr. uke gjør at elevene lærer mer. (Ones og Reutzel, 2012 gjengitt i Lundetræ og Tønnesen, 2015) Derfor vil vi ha første gjennomgang av små og store bokstaver før jul/ i løpet av januar.

Forslag til bokstavintroduksjon:

1. Bokstavpresentasjon: Her er bokstaven_. Dette er den store bokstaven_, og dette er den lille bokstaven_. Vis eleven hvordan bokstaven skrives.
2. Bokstavlyd: Bokstaven _ har lyden /_/ . Når jeg sier lyden /_/ , gjør jeg slik_ med munnen og tungen. Bli med å si lyden _ , _ , _ , _ . Pek på den store og den lille bokstaven flere ganger og be elevene om å si lyden.
3. Øv på å finne bokstavene i tekst: La elevene si lyden og markere den hver gang de finner bokstaven.
4. Øv på å skrive bokstaven. Vis elevene hvor de skal begynne, og øv på å skrive den store og den lille bokstaven.
(Jones og Reutzel, 2012 gjengitt i Lundetræ og Tønnesen, 2015)

Samtidig som det jobbes grundig og systematisk med bokstavinnlæringen vil det også være viktig at en jobber med ordforråd, skriftspråklig bevissthet og fonemisk bevissthet. Sammenhengen mellom ordforrådet og senere leseforståelse og har stor sammenheng. Det er derfor viktig at en jobber med å utvide elevenes vokabular som en del av leseopplæringa. Skriftspråklig bevissthet betyr at man forstår sammenhengen mellom talespråk og skriftspråk.

- Det er sammenheng mellom talespråk og skrift-det vi sier, kan skrives ned.
- Vi skriver ord eller setninger.
- Setninger er laget av ord, og ord er laget av bokstaver.
- Det vi sier, deles inn i ord. («Takk for maten» består av tre ord og ikke ett, slik små barn gjerne tror. Å forstå hva et ord er, krever abstrakt tenkning og språklig bevissthet.)
- I skrift skiller ord ved hjelp av mellomrom, mens de følger rett etterpå hverandre i tale.
- På norsk leser vi fra venstre mot høyre og fra topp mot bunn (med unntak av tabeller o.l.).
- På norsk blir vi fra høyre mot venstre i bøker.
- En bok har tittel, forfatter og noen ganger illustratør.
- I skrift starter en setning med stor bokstav og slutter med punktum, spørsmålsteegn eller utropsteegn.
(Fritt etter Gunning 2013, gjengitt i Lundetræ og Tønnesen, 2015 s.154)

Å være fonemisk bevisst betyr at en forstår at ord er satt sammen av en rekke lyder som er mindre enn stavelser. At en har kunnskap om, eller bevist på særtrekkene til fonemene og at en kan identifisere lyder i et ord. For å kunne si at et barn har fonemisk bevissthet må et barn kunne mestre ulike oppgaver som:

1. fonemisolasjon: å kunne gjenkjenne lyder i ord, for eksempel: «hva er første lyd i dør?» (/D/)

- «Hva er siste lyd i buss?» (/s/)
- fonemidentifisering: å kunne gjenkjenne lyd som er felles i ord, for eksempel: «Hvilken lyd er den samme i sko, sol og svamp?» (/s/)
 - fonemkategorisering: å kunne gjenkjenne ordet som har ulik lyd i en sekvens med tre eller fire ord, for eksempel «lys, lykt, lyge, rygg» (rygg).
 - fonemsyntese (blending): å kunne lytte til en sekvens av talte lyder og sette dem sammen til et gjenkjennelig ord, for eksempel: «Hvilket ord er /s/ /k/ /o/ // /e/?» (skole)
 - fonemsegmentering. Å kunne dele et ord inn i lyder ved å tappe med fingrene, telle lydene eller uttale hver lyd distinkt, for eksempel: «Hvor mange lyder er det i katt?» (3 lyder/fonem: /k/ /a/ /t/)
 - fonemsubtraksjon: å kunne gjenkjenne hva som blir igjen når et bestemt fonem tas bort, for eksempel: «Hva er sau uten /s/?» (au).

4.1 Å knekke «lesekode»

Når vi sier at elevene har knekt den alfabetiske koden, innebærer det at elevene ser sammenhengen mellom bokstav (grafem) og bokstavlyd (fonem), og at eleven klarer å trekke dem sammen til ord. Selv om elevene har knekt koden, vil de raskt møte på utfordringer med enkelte ord som ikke skrives regelrett. Det er derfor viktig at elevene tidlig jobber med å automatisere uregelrette ord som *og*, *det*, *de*, *jeg*, *seg* og *meg*. Andre utfordringer elevene vil møte er at vi ikke alltid har en til en korrespondanse mellom språklyd og bokstavlyd. Vi har for eksempel ingen bokstav for /sj/-lyden og den kan skrives sj, skj, ski og sky. Det er derfor viktig at en tidlig lærer elevene dette. (Lundetræ og Tønnessen, 2014)

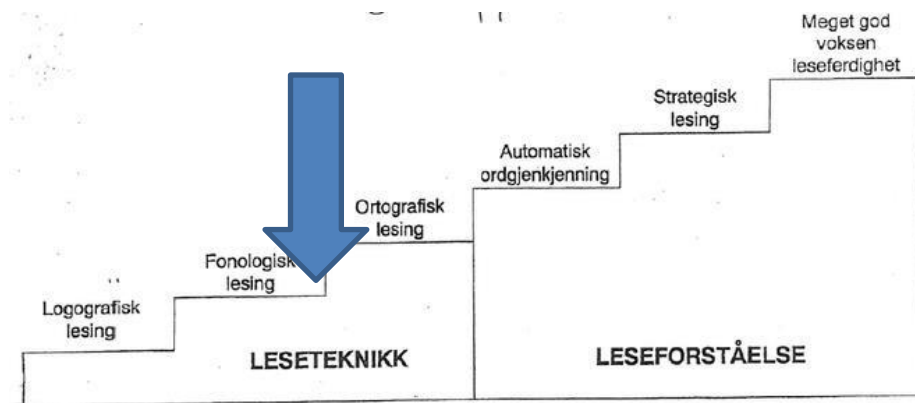
Å fremme lesing gjennom skriving

Å legge til rette for daglig skriveøkter kan bidra til å fremme elevens lese- og skriveferdigheter. Når elevene skal skrive ord de ikke kjenner ordbildet til bidrar dette til å styrke elevenes fonemiske bevissthet. Elevene vil også da få mulighet til å studere bokstavmønstre. Slik styrkes også den ortografiske bevisstheten hos eleven.

- En lærer som viser begeistring for elevens tekster og lar elevene dele tekstene med hverandre, får elever med skriveglede.
- Ønsker elevene å skrive ordene riktig, kan de vente med å korrigere ord til teksten er ferdig, selv om stavekontrollen står på. Elevene kan forsøke å rette opp noen feil selv, så kan læreren hjelpe til med resten.
- Elevene fortjener tilbakemelding på innholdet i teksten. (Lundetræ og Tønnessen, 2014, s.163)

4.2 iMAL som metode i begynneropplæringa

For å sikre at alle elever i Grimstad skolen skal kunne lykkes med den første lese- og skriveopplæringa, skal alle skoler bruke iMAL som metode i begynneropplæringa. iMAL står for integrert, multisensorisk, assosiasjonsbasert, læring. Begrepene gir betydninger som er sentrale når hjernen skal kodes til lesing. For elever som er disponert for lesevansker vil iMALs innkodning av forbindelsen mellom lyd og bokstav gjøre det enklere å lytte ut enkeltlyder i ord. Elevene blir mer fonetisk og språklig bevisste når de kan støtte seg til kunnskap om skrift.

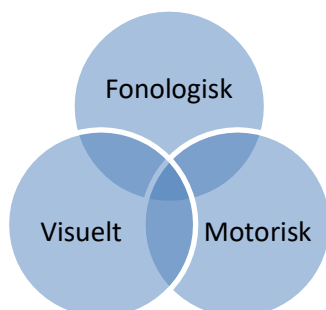

Hvorfor velge iMAL som metode i begynneropplæringa?

(integrrert-multisensorisk-assosiasjonsbasert-læring)

1. En metode som passer for både gutter og jenter
2. iMAL en metode som fokuserer på at alle bokstavene raskt blir automatisert.
3. Tidlig kartlegging av bokstavinnlæringen
4. Dysleksivennlig metode
5. «Dersom iMAL blir en del av den ordinære undervisningen på 1.trinn, er vår påstand at langt flere elever vil kunne lykkes med den første lese- og skriveopplæringa i klassen».

Minnespor:

SKRIVE - SI - LES

-motorisk
-artikulasjon

«iMAL» bruker tre nivåer i innkodingsprosessen av bokstaver:

1. Lagring i hukommelsen
2. Gjenhenting fra hukommelsen
3. Vedlikehold av innkodede bokstaver

«På alle nivåer i innlæringen er en multisensorisk tilnærming sentral. En multisensorisk innkodning av bokstaven fører til at det dannes flere minnespor om bokstaven i hjernen. På grunn av at sansene

stimuleres samtidig, knyttes de ulike minnesporene sterkere sammen i et nettverk av assosiasjonsbaner, og forbindelser mellom bokstav og lyd automatiseres raskere.»

Det er viktig at elevene settes raskt i gang med både lesing og skriving med de bokstavene de har lært. Elevene bør så tidlig som mulig se at skrift og tekst har et meningsbærende aspekt.

Strukturerte iMAL-økter avløst av god tid til frilek. «iMAL mener at de beste læringsresultatene oppnås når kognitive og emosjonelle læringsprosesser går parallelt. En god balanse mellom fri lek og korte, intensive arbeidsøkter er grunnleggende for iMALs forståelse av et helhetlig læringsbegrep.»

<https://imal.no/om-metoden/>

Mange elever knekker lesekoden uavhengig av hvordan de har lært bokstavene, men elever som strever med lesing og skriving kunne vært identifisert tidligere. Det anbefales at det ikke går mer enn 30% av et skoleår før en tester om bokstavene har festet seg til hukommelsen.

Ved kartlegging av bokstavinnlæring kan det være lurt å bruke kartleggings verktøy fra Lesesenteret, Ludberg og Herrlins «God leseutvikling» (se vedlegg), eller iMAL.

Når elevene begynner i andre klasse, bør alle elevene ha knekt lesekoden. Elevene skal på dette trinnet videreutvikle og automatisere leseferdighetene. Det blir derfor viktig med mye lesetrening på et tilpasset nivå. Elevene vil utvikle seg forskjellig og det er derfor viktig med lesestoff som er tilpasset den enkelte elev. Lesing vil i større grad enn tidligere være en naturlig del av alle timer. Det er derfor viktig at alle lærere som underviser på trinnet uansett fag underviser som leselærere.

Elever i Grimstad som ikke kan lese når de begynner i 2.klasse skal få tilbud om lesekurs. Etter gjennomført lesekurs skal det skrives en rapport som følger eleven.

På 3. og 4. trinn vil det være naturlig at elevene utvikler seg fra å lære å lese til å lese for å lære. Elevene skal lese i alle fag og både skjønnlitterære tekster og sakprosa. Det er viktig at lærere på bruker lesestrategiene systematisk fordi elevene stadig møter nye begreper og tekstene blir mer komplekse.

Elever som skårer under gjennomsnittet på nasjonale kartleggingsprøver skal få tilbud om lesekurs.

5 Den andre leseopplæringa

Å lære å lese har tradisjonelt vært knyttet til begynneropplæringa, grunnleggende leseopplæring og det å «knekke lesekode», men å kunne lese handler om mye mer enn avkoding og forståelse av enkeltord. Mengdetrening etter at lesekode er knekket har alltid vært viktig, men dette alene er ikke nok for at elevene skal oppnå en funksjonell leseferdighet. Det er selvfølgelig grunnleggende og nødvendig utgangspunkt for å kunne forstå meningen bak den skrevne teksten, men lesing handler om mer enn det. I de senere år har vi vært mer opptatt av det som har vært omtalt den andre leseopplæringa. Den andre leseopplæringa handler om at vi må fortsette å ha fokus på lesing oppover i klassetrinnene. I overgangen fra å lære å lese til å lese for å lære er det avgjørende viktig at vi lærer elevene ulike lesestrategier, oppdage egen feillesing når eleven selv ikke forstår, metakognisjon og ha en hensikt med leseaktiviteten. Vi må lære elevene at ulike tekster leses på ulike måter og at vi har et mangfold av tekster som elevene trenger å mestre for å kunne delta aktivt i samfunnet. Tekstenes sjanger, form og innhold kan kreve ulike tilnærminger. Mange elever vil utvikle strategier selv, mens andre trenger hjelp til å utvikle lesestrategier.

For mange lærere har leseopplæring vært identisk med begynneropplæring. Begynneropplæringa er selvsagt svært viktig, men vi må ikke ta for gitt at elevenes leseforståelse vil automatisk utvikle seg etter hvert som elevene får mer lesetrening. De siste årene har leseforskere fastslått at elever som får systematisk leseopplæring også etter de har knekket lesekode, utvikler seg til bedre lesere enn de elevene som ikke får det. De siste tiårenes leseforskning har vært med på å skape bevissthet omkring leseforståelse og lesestrategier.

a. Hva kjennetegner en god leselærer

- Gode leselærere har først og fremst tro på at alle elever kan lære å bli flinke til å lese, og de vet at elever på samme trinn kan være på svært forskjellig nivå. Derfor fokuserer de på den enkelte elevs forutsetninger, interesser og forkunnskaper.
- Gode leselærere vet hvilke strategier gode lesere bruker, og hvordan de skal hjelpe alle med å bli strategiske lesere.
- Gode leselærere er klar over at det er viktig å motivere elevene.
- Gode leselærere passer på at elevene har tilgang til et bredt utvalg av tekster i ulike sjangere, ikke bare for at de skal kunne velge og vrake, men like mye fordi det er viktig å bruke mange forskjellige tekster når en skal lære seg gode lesestrategier.
- Gode leselærere har god tekstkompetanse, spesielt innen fag som de underviser i.
- Gode leselærere utnytter ulike læringssituasjoner til å arbeide med lesestrategier, for når elevene likevel skal lese, vil dette arbeidet både styrke forståelsen og gjøre dem til bedre og mer strategiske lesere.
- Gode leselærere har tro på at vurdering kan gi viktig informasjon både til læreren og til eleven, og de vurderer elevene underveis i læringsprosessen, slik at både lærere og elever til enhver tid vet hva som er elevenes sterke og svake sider. (A, Roe, 2014 s.81)

b. Prinsipper som preger «den andre leseopplæringa»

- Leseopplæringa må foregå som en naturlig del av undervisninga.
- Læreren må forklare og modellere strategier.
- Elevene må praktisere strategier i mange ulike situasjoner og med forskjellige tekster.
- Lesing, skriving og samtale påvirker hverandre gjensidig positivt.
- Varierte vurderingsmåter er viktig for å utvikle lesekompetanse.

c. Gode lesere har gode lesestrategier

- Gode lesere er aktive lesere.
- De har klare mål, og de vurderer stadig om det de får ut av teksten, er i samsvar med målet for lesingen.
- Gode lesere ser som regel over teksten før de begynner å lese, de legger merke til hvordan den er strukturert, og de ser spesielt på de avsnittene som de tror vil være mest relevante for målet med lesingen.
- Etter hvert som de leser, forsøker gode lesere stadig å forgripe det som kommer.
- De leser selektivt, og de tar stadig avgjørelser om hva de må lese nøyaktig, hva de kan lese raskt, hva de kan hoppe over, hva som må leses om igjen, osv. (A, Roe, 2014 s.87)

6 Prosjekter:

6.1 Leseprosjekt

Eksempel på organisering av leseprosjekt fra Jappa skole

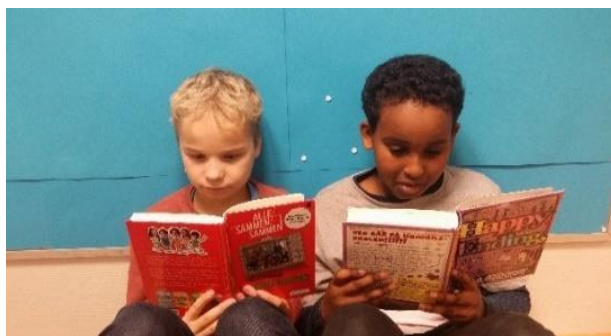
	Høst	Vår
1.trinn	Mamma Mø og Kråka	Lettlestbøker
2.trinn	Damms leseunivers	Bildebøker
3.trinn	Donald Duck & co	Prosjekt faglitteratur
4.trinn	Tegneserier	Bokønsket (samarbeid med GB)
5.trinn	Mysterier	Mengdelesing (Grip boka)
6.trinn	Bokslukerbøker + engelske bøker	Bok og film
7.trinn	Lesesirkel/Biografier	Fantasy
Velkomst	Donald Duck junior	Dagbøker/Historier/Damms leseunivers

Oppdragende leseprosjekt: Elevene skal lære noe av det, inneholder arbeid for å nå kunnskapsmål.

Leselystprosjekt: For å skape leselyst og leseglede.

Et leseprosjekt kan bestå av.

- Utstillinger av bøker i klasserom, plakater, bilder osv.
- Presentasjon av bøker: av elever og lærere.
- Skrive bokanmeldelser. (Samles i perm, eller henges på vegger).
- Tegning / kunst
- Designe/tegne ny forside
- Skrivning. For eksempel skrive egen slutt på boka, eller loggskrivning.
- **Litteraturarbeid** (se egen info på JAPBib/Leseprosjekt).
- Bruke Salaby-biblioteket.

Kickoff og avslutning i gymsalen!

Kick off i gymsalen: • Høst: 5.-7. har ansvar for et (lærer)innslag til kickoff. • Vår: 1.-4. + velkomst har ansvar for et (lærer)innslag til kickoff. • Presentasjon av trinnenenes leseprosjekter/tema • Elever dramatiserer. • Leselodd på trinnene. • Forfatterbesøk? Innslag fra lærere (evt. fra elever på disse trinnene).	Avslutning av leseprosjekt • Hvor mye har elevene lest? • Trekking av leselodd/premier • Dramatisering av elever • Presentasjoner • Noen elever kan fortelle noe (positivt) fra perioden.. Utstillinger? • Felles avslutning av leseprosjekt-perioden for trinnet?
--	---

6.2 Den «litterære skolesekken»

Eksempel fra Eide skole:

For å ivareta undervisningen i elevenes spise-kvarter, for å gi elevene nye og gamle leseopplevelser, samt øke bruken av mediateket skal hver klasse i løpet av skoleåret gjennom 4 forfatterskap. Vårt ønske og mål er at når elevene går ut avskole har de en bred kjennskap til ulike sentrale forfattere, altså, en litterær ryggsekk. Forfatterne er valgt ut i samråd med biblioteket i Grimstad og er i tråd med læreplan. Bøkene er både nye og gamle, ukjente og klassikere, internasjonale og norske.

Kontaktlærer er ansvarlig for en tydelig presentasjon ved introduksjon av de ulike forfatterne, og høytlesningsbok og bøker tilgjengelig for elevene fra den aktuelle forfatter. Bibliotekar, og/eller biblioteket i Grimstad er svært behjelpelige med dette.

Siste forfatterskap hvert år er årets barnebokfestival forfatter som annonseres rundt juletider.

Siste forfatterskap hvert år er årets barnebokfestival forfatter som annonseres rundt juletider. Forfatterne elevene skal gjennom er:

- 1.trinn: Gunilla Bergström, Bjørn F. Rørvik, Anna Fiske, Årets barnebokfestival-forfatter
- 2.trinn: Thorbjørn Egner, Tove Jansson, Sven Nordqvist, Årets barnebokfestival-forfatter
- 3.trinn: Alf Prøysen, Line Baugstø, Eldrid Johansen, Årets barnebok-forfatter
- 4.trinn: Anne Cath Vestly, Unni Lindell, Gro Dahle, Årets barnebokforfatter
- 5.trinn: Ole Lund Kirkegaard, Jørn Lier Horst, HC. Andersen, Årets barnebokfestival- forfatter
- 6.trinn: Roald Dahl, David, Walliams, Arne Svingen, Årets barnebokfestival- forfatter
- 7.trinn: Astrid Lindgren, Erlend Loe, J.K. Rowling, Årets barnebokfestival-forfatter

6.3 Samarbeidsavtale mellom Grimstad bibliotek og grimstadskolene.

4. og 8. trinn.

Målsetting:

- Elevene på 4. og 8. trinn får tilbud om å delta i leseprosjektet "Bokønsket".
- Målet med avtalen er økt leselyst og leseferdigheter hos elevene på 4. og 8. trinn.
- Elevene skal få tildelt bøker etter egne ønsker og forutsetninger.
- Stimulere til videre lesing i etterkant av prosjektet.

Samarbeidspartnere:

Grimstad kommune v/skolesjefen, Grimstad bibliotek og grimstadskolene.

Samarbeidsområde:

- Leseprosjektet «Bokønsket».

Forpliktelser ved samarbeidet:

a. Grimstad bibliotek:

- Grimstad bibliotek forplikter seg til å levere bokkasser med tilpasset litteratur til elevene på 4. og 8. trinn ut fra elevenes bokønsker.
- Grimstad bibliotek kommer med bøkene til skolen eller elevene kommer til biblioteket og får en kort bokpresentasjon ved utdeling av bøkene.
- Grimstad bibliotek forplikter seg til å bli med på et planleggingsmøte med lærerne på skolen i forkant av prosjektet hvis ønskelig.

b. Grimstadskolene:

- Rektor har ansvaret for å legge til rette for at planen blir gjennomført på skolen.
- Rektor har ansvaret for at leseprosjektet kommer inn på 4. og 8. trinns årsplan.
- Lærerne har ansvaret for at elevene skriver sine bokønsker og får levert inn ønskene 2 uker før starten av leseprosjektet.

- Lærerne forplikter seg til å legge ved en enkel vurdering av elevens leseferdigheter (Lav, Middels, Høy) slik at biblioteket lettere kan finne riktig bok til elevene.
- Skolebibliotekaren er behjelpelig med å finne nye bøker til elevene som trenger det underveis i prosjektet.
- Veilede elevene på 4. og 8. trinn til videre lesing i etterkant av prosjektet.

c. Skolesjefen

- Forplikter seg til å følge opp samarbeidsavtalen overfor rektorene og skolene.
- Skolesjefen har ansvaret for at tidspunktene for leseprosjektene blir avtalt for de ulike skolene.

Barnebokfestival i Grimstad

Når det gjelder barnebokfestivalen er dette en gang i året. Det er forfatterbesøk på 2. til 9. trinn.

7 Veiledet lesing

7.1 Hva er veiledet lesing:

Veiledet lesing er en undervisningsmetode der læreren skal veilede elevene slik at de gjennom ulike lesestrategier får økt leseforståelse. Metoden gir elevene en tilpasset og strukturert leseopplæring. Gjennom metoden bevisstgjøres også elevene i hvordan teksten og språket er bygd opp. Målet er at elevene blir bedre til å bruke ulike lesestrategier, at leseferdighetene blir bedre og at elevene blir funksjonelle lesere som kan lese og forstå tekster slik de er ment.

Når læreren skal bruke veiledet lesing som metode er det viktig at han/hun kjenner til teksten, ha et mål med hvorfor denne teksten skal brukes og en plan for hvordan det skal arbeides med teksten i undervisningsøkten. Når en arbeider med veiledet lesing kan det være lurt å fokusere på de tre ulike fasene:

1. Førlesefasen:
Presenterer læringsmål, skaper en førforståelse sammen med elevene, snakker sammen om tittel, bilder og enkelt ord. Les teksten sammen med elevene.
2. Lesefasen:
Arbeid med illustrasjon, ord og begreper, lesestrategier, leseforståelse og virkemidler. Her kan elevene lese hver for seg.
3. Etterlesingsfasen:
Snakk med elevene om teksten og de lesestrategiene som er brukt. Er læringsmålet nådd? Elevene arbeider sammen i plenum.

7.2 Hvordan arbeider vi med veiledet lesing:

- Det må alltid være et mål med lesingen og elevene må selvsagt kjenne til det.
- Det er mest hensiktsmessig å arbeide i små grupper.
- Læreren bør stille spørsmål underveis slik at forkunnskapen hos elevene blir aktivisert.
- Arbeid med tekstens oppbygning, diskuter vanskelige ord og drøft innholdet sammen med elevene.
- Det kan være lurt å arbeide med mindre deler av en tekst før dem settes sammen som en helhet.
- Elevene bør få teksten på ark slik at det er mulig å jobbe fysisk med teksten (markere, stryke under og notere i margen).
- Til slutt er det viktig å diskutere med elevene om læringsmålet er nådd.

7.3 Veiledet lesing i begynneropplæringa

Metoden Veiledet lesing er basert på en helhetlig tilnærming til lesing og den gir gode muligheter til tilpasset opplæring. Veiledet lesing kan gi mulighet for avkodingstrening, samtale om språk, innhold og strategier. Veiledet lesing bør gjennomføres i små grupper på ca. 4-5 elever. Det er da lurt å sette sammen gruppene på bakgrunn av leseferdigheter, interesse og erfaringer. Arbeidsøkta bør ha en varighet på ca. 15 minutter. Læreren leser teksten sammen med elevene. En kan da ha fokus på alt fra skriftspråklige utfordringer en møter i teksten/boka, begreper og annet innhold. Det bør alltid være et mål for økta. Det kan for eksempel være fokus på ord med dobbel konsonant, hv-ord, sammensatte ord, «lureord» (ord som skrives annerledes enn de høres ut), tekstens tema/budskap (hva vil forfatteren fortelle oss) og generell leseforståelse for å fremme leselyst. Å lese en bok høyt fremmer også leseferdighetene mer enn stillelesning.

Eksempel på veiledet lesing i praksis:

<http://sprakloyper.uis.no/article.php?articleID=99969&categoryID=18130>

Gro Dahle

8 Samarbeid om lesing hjem-skole

Skole-hjem samarbeid kan skje på ulike nivå, men hovedhensikten vil være å utvikle et trygt, stabilt og utviklende lærings- og skolemiljø som mulig. Dette vil være en støtte for både skolen og hjemmet, og fungere som en positiv og god støtte for elevenes motivasjon. Et viktig ledd i å få til et godt skole-hjem samarbeid, er å ha en god dialog og forpliktelser begge veier. Skole-hjem samarbeid, er å ha en god dialog og forpliktelser begge veier. Skole-hjem samarbeidet er også lovfestet i opplæringsloven.

Et godt samarbeid om leseopplæringa mellom hjem og skole er viktig for at elevene skal lykkes i leseopplæringa.

Skolene i Grimstad skal legge til rette med tips og råd for hvordan drive med lesing i hjemmet. I tillegg skal skolene:

8.1 Hva skal gjøres på 1-4.trinn

På foreldremøter skal skolen informere om:

- Hvordan de kan støtte lesingen –før, underveis og etter lesing.
- Hvordan det arbeides med lesing, begreper og stavelser slik at foreldrene kan jobbe med dette hjemme.
- Viktigheten av å snakke om bilder og overskrifter som en støtte for forståelsen
- Hvilke lese- og læringsstrategier elevene jobber med, slik at foreldrene kan støtte elevene i å bruke strategiene.
- Hvordan de skal fylle ut leselogger.

Lærer skal:

- Gi informasjon om elevens leseutvikling og vise til kartleggingstester som er gjort på utviklingssamtaler.
- Gi tydelige leselekser og informasjon på ukeplanen

Foreldre/foresatte skal:

- Høre elevene i leseleksen hver dag
- Oppfordre og legge til rette for lesing i hjemmet.
- Følge opp skolens leseprosjekter
- Følge med på informasjon på ukeplaner og andre læringsplaner.

Fagfilm:

[Skole-hjem samarbeid](#)

8.2 Hva skal gjøres på 5-7.trinn

På foreldremøter skal skolen informere om:

- Hvordan det arbeides med den videre leseopplæringa
- Hvordan foreldre kan støtte lesingen –før, underveis og etter.
- Viktigheten av å snakke med barnet om bilder, overskrifter og grafiske framstillinger som en støtte for forståelsen.
- Vise til hvilke lese- og læringsstrategier som brukes slik at foreldre kan støtte elevene i å bruke dem.

Lærer skal:

- Informere om elevens leseutvikling i foreldresamtalen.
- Gi elevene tilpasset leselekse hver dag.

Foreldre/foresatte skal:

- Følge opp skolens leseprosjekter
- Følge med på skolens informasjon gjennom ukeplaner og læringsplaner.
- Oppfordres til å lese høyt for barna og være gode leseforbilder.
- Oppfordres til å legge til rette for lesing i hjemmet.

8.3 Hva skal gjøres på 8.-10. trinn**På foreldremøter skal skolen informere om:**

- Hvordan det arbeides med den videre leseopplæringa, og gi ny kunnskap om lesing.
- Hvordan foreldre kan støtte lesingen –før, underveis og etter.
- Vise til hvilke lese- og læringsstrategier som brukes slik at foreldre kan støtte og motivere elevene i å bruke dem.

Lærer skal:

- Informere om elevens leseutvikling i foreldresamtalen.
- Gi elevene tilpasset leselekse hver dag.

Foreldre/foresatte skal:

- Følge opp skolens leseprosjekter
- Følge med på skolens informasjon gjennom ukeplaner og læringsplaner.
- Oppfordres til å legge til rette for lesing i hjemmet og oppmuntre dem til å bruke biblioteket, lese aviser, blader, tidsskrifter og på nettet.

8.4 Leseguide for foresatte

Leseguide for foresatte ved.....skole

Kjære foresatte!

Din innsats er avgjørende for ditt barns leseutvikling.

Her er noen punkter som kan hjelpe til med å gjøre leseaktiviteten positiv for barn og voksne.

Velg riktig tidspunkt.

Det er lurt å velge en tid da barnet er opplagt og dere kan kose dere med boken.

Bildene er viktige!

Les først bokas tittel og studer forsiden. Bla gjennom boka og se på bildene.

Snakk sammen om bildene. De vil gi barnet en ide om hva teksten handler om.

Så lenge barnet ikke kan lese, skal du lese for barnet.

Barnet leser sammen med deg.

Barnet skal peke på hvor du skal begynne.

Det er ikke selvsagt for barnet hvor vi begynner å lese. La barnet trene på å peke ut hvor vi starter, slik at de lærer dette skikkelig.

La barnet bruke fingeren og peke på hvert ord etter hvert som du leser.

6-åringene er ofte ikke bevisste hva et ord er. Denne treningen er veldig viktig for at de skal lære å skille ut enkeltord. Pekingene vil også hjelpe dem til å lære forskjell på ord og setninger.

Dersom barnet kjenner igjen enkelt ord, er det fint om barnet får lese ordet.

Dette gjelder også dersom barnet kjenner igjen bokstaver eller deler av ord. Det er også fint dersom barnet oppdager ord som rimer eller liknende ting.

Hjelp barnet til å tenke og undre seg under lesingen.

Å lese skal være en fin opplevelse. Det er fint å le, undre seg eller fantasere videre omkring det boka forteller.

Det gjør ingenting om dere har lest boka før.

For et barn er det morsomt å lese bøker om igjen. Snakk gjerne sammen om hva dere husker fra sist gang.

Noter på lesekort/leselogg hver gang dere har lest!

Det er alltid morsomt å se hvor flink man har vært.

TAKK FOR HJELPEN!

Noen spørsmål? Ikke nøl med å ta kontakt med oss på skolen.

9 Når lesingen blir vanskelig

For elever som strever med lesingen, enten fordi de har lese- og skrivevansker eller fordi de er flerspråklige, vil god leseundervisning, slik den er beskrevet her være ekstra viktig. Elever som strever vil for eksempel ha særlig nytte av førleseaktiviteter, hjelp til avkoding, fokus på å utvide ord- og begrepsapparatet, systematisering og bearbeiding av innholdet i tekst. Slik vil god leseundervisning også kunne lette lesingen for elever med lese- og skrivevansker og elever med flerspråklig bakgrunn.

Det er viktig å kartlegge elevenes lese- og skriveferdigheter

Å samle inn informasjon om elevenes lese- og skriveferdigheter er en del av god leseundervisning. Det finnes ulike prøve- og kartleggingsmateriell en kan bruke, og det er viktig å være klar over hva de enkelte prøvene sier noe om. I tillegg til kartleggingsmateriell bør lærerne følge opp elevenes lesing, observere og registrere elevenes lesing i den daglige undervisningen systematisk over tid for å supplere den informasjonen eventuelle kartlegginger gir (Engen og Helgevold, 2010). Slik oppfølging og observasjon av lesingen kan alle lærerne på en enkel måte gjøre gjennom små lesesamtaler med elevene der de spør dem hva de gjør når de leser, ber dem oppsummere det viktigste de har lest, hører elevene lese høyt og fører logg for observasjonene sine (Maagerø og Skjelbred, 2010). Dette vil gi grunnlag for å tilpasse undervisningen til den enkelte elev eller eventuelt henvise elever til videre utredning. Det finnes en rekke kompensatoriske tiltak en kan sette inn, som for eksempel å gi elever som strever tilgang til lydbøker, lese- og skrivestøtteprogrammer, digitale ordbøker, elektroniske notatark, skannerpenn, diktafon eller gi opplæring i å bruke tekstbehandling med retteprogram for å nevne noe.

9.1 Hva er dysleksi?

Dysleksi er en spesifikk lærevanske med en nevrologisk opprinnelse, karakterisert ved at den skriftspråklige kompetansen er preget av problemer med presis ordavkoding, og/eller flytende ordgjenkjenning og svake staveferdigheter. Vanskene skyldes mest typisk en svakhet i språkets fonologiske komponent som ofte er uventet ut fra andre kognitive ferdigheter og kvaliteter på leseopplæringen. Sekunderkonsekvenser er gjerne problemer med leseforståelse og leseerfaring, forhold som kan komme til å stå i veien for vokabularutviklingen og styrket bakgrunnskunnskap (NICHHD).

Dysleksi er en:

- Språkbasert lærevanske
- Arvelig
- Omfatter flere språklige områder enn de som angår lesing og skriving

Dysleksi betyr:

- «å ha vansker med ord»
- Synonymt med «spesifikke lese og skrivevansker»
- Ca. 20% av elevene i skolen strever med å lese og skrive
- Ca. 3-5 % som har dysleksi.

Definisjon av dysleksi:

- Påvirker utviklingen av lesing, skriving og språklige ferdigheter.

- *Er medfødt og varer hele livet.*

Er kjennetegnet av vansker med:

- *Fonologisk prosessering*
- *Rask benevning*
- *Arbeidsminnet*
- *Prosesseringshastighet*
- *Automatisk utvikling av ferdigheter som ikke står i forhold til egne kognitive ferdigheter for øvrig. Avhjelpes ikke ved vanlige pedagogiske metoder, men vanskene kan bli mindre ved tilpasset spesifikk trening, som inkluderer bruk av informasjonsteknologi og støttende veiledning.*

Kjerneproblemet er:

- *Knyttet til evnen til å oppfatte og skille de minste enhetene i språket: språklydene eller fonemene*
- *Symptomene på dysleksi vil ofte endre seg med elevenes alder og utviklingsnivå*
- *Problemer med å forstå rim eller lytte ut første og siste lyd i ord.*
- *Problemer med å lære bokstavene og knytte bokstavene til lyder*
- *Leseutviklingen vil være forsinket*
- *Ofte dårlig leseflyt og dårlig leseforståelse.*
- *Problemer med å skrive. Vansker både ved formuleringsevne og ved problemer med rettskriving både av lydrete ord og ord med ikke lydrett oppbygging.*

Hva er årsaken hvis det ikke er dysleksi?

- *Mangelfull opplæring*
- *Spesifikke språkvansker*
- *Feil metodebruk*
- *Synsvansker*
- *Fysiske skader, hørsel, nevrologiske skader*
- *Problemer i oppveksten*
- *Generelle lærevansker*

Følgevaner:

- *Problemer med retningssansen*
- *Problemer med å lære klokka og med tidsbegrepet. Horisontale tidslinjer er best!*
- *Problemer med tall (ca.50%)*
- *Grovmotoriske vansker (klossethet)*
- *Finmotoriske vansker (uleselig håndskrift)*
- *Problemer med ordenssansen*
- *Konsentrasjonsproblemer*
- *Mangelfull begrepsinnlæring*
- *Bruker mer energi*
- *Lav selvtillit*
- *Psykiske vansker på sikt (- ikke en følgevanse men en livsvanse)*
- *Misforstår lett...*

Hvordan oppdage problemene?

- *Stakato høytlesing*

- *Nesa i bordet*
- *Stanser ved lange ord*
- *Gjetter seg til ord*
- *Bytter om på bokstaver*
- *Klager ofte på hodepine*
- *Glemmer skriftlig materiell som skal vises frem for andre og innleveringer*
- *Unnlater å gjøre skriftlig arbeid*
- *Skriver mye lydrett*
- *Leser feil på småord/endelser*
- *Leser fort, lavt eller utydelig*

(Webinar, Åsne Midtbø AAS, 2015) www.dysleksinorge.no

Fagfilmer:

[Lese og skrivevansker](#)

[Avkodingsvansker og leseforståelse](#)

10 Kartleggingsprøver av elevens leseferdigheter:

Nasjonalt nivå	1.trinn	2.trinn	3.trinn	4.trinn	5.trinn	6.trinn	7.trinn	8.trinn	9.trinn	10.trinn
Leseferdigheter (Udir)	april	april	april							
Nasjonal prøve i lesing (Udir)					Sep			Sep	Sep	
Lokalt nivå										
Bokstavprøver (iMAL)	Jevnlig gjennom hele året.	aug/ sept								
Carlsten Leseprøver	april/mai	april/ mai	april/ mai	april/ mai	april/ mai	april/ mai	april/ mai	sept/ okt	Sept/ okt	
Arbeid med ord Leseprøver	Høst/vinter									

10.1 Oppfølging av kartleggingsresultater

Kartlegging av elevenes leseferdigheter er en del av god leseundervisning. Alle skolene i Grimstad skal gjennomføre kartleggingsprøvene som er skissert i tabellen over. Utover dette kan skolene kartlegge elevene sine ytterligere ved behov, eller etter skolens ønske.

Resultatene av kartleggingsprøvene skal registreres i VOKAL/Conexus Engage. Det er kontaktlærer som har ansvaret for at resultatene blir registrert. Resultatene på kartleggingsprøvene må ses i sammenheng med den informasjonen lærerne sitter med i forhold til elevenes daglige fungering, men også gjennom elevens og foreldres informasjon. Det er alle læreres ansvar å observere elevene daglig i forhold til lesing. Det er lærerens ansvar å legge til rette i klasserommet for å bedre leseopplæringen for den enkelte elev.

Elever på 1.- 3. trinn som skårer under kritisk grense på kartleggingsprøvene skal få tilbud om intensive lesekurs på den enkelte skole. Det er da viktig at lesekurset er tilpasset elevens vansker og behov. Lesekurslæreren bør også ha god kompetanse i norskfaget og begynneropplæring. Elevene som får tilbud om lesekurs skal testes i forkant og i etterkant av lesekurset. Foresatte skal alltid involveres i arbeidet og oppfølging av lesekursene til sitt barn. Det skal også skrives en rapport som forteller noe om kursets innhold, varighet og veien videre. Dette er viktig for å kunne måle effekten av lesekurset, men også for lesekurslærerens del. Var kurset godt nok, bør det legges opp på en annen måte, passet metoden til eleven osv. (Se vedlegg)

De av elevene som etter lesekurs ikke har forventet fremgang, må det vurderes å endre tiltakene eller henvise eleven til PP-tjenesten for videre utredning. Skolene bør ha en lærer som er sertifisert til å bruke LOGOS. Ved hjelp av LOGOS kan skolene få bekreftet eller avkreftet om eleven har lese- og skrivevansker. Det er viktig at testen blir drøftet med en rådgiver fra PP-tjenesten i ressursteam før en evt. henvisning.

Kartleggingen og vurderingen vi gjør av elevene våre har bare verdi hvis resultatene evalueres og det gjennomføres tiltak som forbedrer elevenes videre læring. Vurderingsarbeidet har lite nytte hvis det ikke brukes tid til evaluering og planlegging og gjennomføring av gode tiltak. Det vil også være viktig å følge opp flinke lesere med tilrettelegging.

Det er viktig at en følger opp kartleggingsresultatene på et skolenivå. Skolen må ta utgangspunkt i sine resultater og bruker de funnene en finner til kvalitetsutvikling. I dette arbeidet må skolen stille seg følgende spørsmål: er det noe mønster i resultatene for skolen eller klasser, er det behov for ytterlig kartlegging, kan resultatene få konsekvenser for videre arbeid og hva kan skolen gjøre for å evt. forbedre resultatene?

10.2 Oppfølging av nasjonale prøver på 5 og 8.trinn

De nasjonale prøvene har både lette og vanskelige oppgaver slik at vi kan se hvilket nivå elevene er på. Formålet med prøvene er å vurdere og utvikle elevenes grunnleggende ferdigheter i lesing, regning og engelsk. Samtidig gir prøvene et begrenset bilde av de ferdighetene og den kompetansen elevene har. Det er derfor viktig at resultatene ses i sammenheng med annen relevant informasjon.

Lærerne skal bruke resultatene til å følge opp elevene og som vurdering av egen undervisning, mens skolen skal bruke resultatene som grunnlag for ny kvalitetsutvikling av undervisningen generelt i kommunen.

Etterarbeidet med nasjonale prøver i lesing skal ikke bare være norsklærerens ansvar. Derfor skal lærerne på trinnet sette seg sammen, gjennomføre prøven og deretter studere prøveresultatene. Det kan da være lurt å gå igjennom følgende punkter:

- Hvilke tekster og oppgaver var vanskelige?
- Er det noe likhet med disse tekstene og de tekstene elevene møter i min undervisning?
- Hvilke lesestrategier må elevene kunne for å løse disse oppgavene?

Deretter må grupperesultatet vurderes og ses i sammenheng med landsgjennomsnittet på hver enkelt oppgave. Disse resultatene bør være utgangspunkt for refleksjon rundt elevenes leseprestasjoner, individuelt og som gruppe. Hvis det viser seg at det på noen oppgaver er store avvik mellom grupperesultat og landsgjennomsnittet, bør lærerne finne ut hva som kjennetegner disse oppgavene og tekstene for så å bruke det videre i undervisningen.

- De elevene som ligger på nivå 1 på nasjonale prøver for 5.trinn og 8.trinn, må testes videre med Logos på den enkelte skole. Hvis skolene ikke har sertifisert LOGOS- tester må skolen henvise eleven videre til PPT for videre utredning.

Plakaten - oppfølging av nasjonale prøver

Nasjonale prøver

Oppfølgingsprogram for økte ferdigheter i lesing, regning og engelsk

Lærerne på 4. og 7. trinn skal over tid arbeide systematisk med ferdighetene lesing, regning og engelsk i henhold til kompetansemålene etter fullført 4. og 7. trinn.

I arbeidet skal lærerne benytte nasjonale prøver fra hhv 5. og 8. trinn.

Elevene bør gjennomgå og trene på flere prøver. Starter man treningen tidlig i skoleåret, er sjansene store for at eleven/klassen oppnår optimal måloppnåelse i lesing, regning og engelsk ved måling på nasjonale prøver på 5. og 8. trinn.

FRISTER:

Innen utgangen av januar

Minst en prøve i hver ferdighet skal i sin helhet gjennomføres innen utgangen av januar. Resultatene/kartleggingen skal føre til systematisk oppfølging av enkeltelever og klasser/grupper gjennom resten av skoleåret. Foreldrene skal delta i oppfølgingen.

Innen utgangen av mai

Alle elevene på 4. og 7. trinn skal øve i en mest mulig realistisk prøvesituasjon slik at de er trent og forberedt for den nasjonale gjennomføringsrunden i september.

Innen 1. september

Alle elevene på 8. trinn skal øve i en mest mulig realistisk prøvesituasjon.

Innen 1. september

Alle elevene på 5. trinn skal øve i en mest mulig realistisk prøvesituasjon.

Kompetansen, for eksempel innen lesestrategier, som lærerne og elevene har opparbeidet i 4. og 7. trinn, må sikres videreført til lærerne og elevene ved overgangsmøter.

Det er ressurser for nasjonale prøver i lesing på Språkløyper:

[Nasjonale prøver i lesing for mellomtrinnet](#)

[Nasjonale prøver i lesing for ungdomstrinnet](#)

Artikler til videre lesning:

[Hvordan kan resultatene fra de nasjonale prøvene brukes i den videre leseopplæringen?](#)

11 Intensive lesekurs

1. Intensjon:

Tidlig innsats -økt læringsutbytte -lesing ansees å være den viktigste ferdigheten for all læring i alle fag.

«Dersom Grimstad kommune klarer å bedre leseferdighetene til svake lesere, vil flere elever kunne gjøre seg nytte av den ordinære undervisningen i klasserommet slik at vi reduserer behovet for spesialundervisning. I tillegg vil trolig flere elever ved hjelp av en god grunnleggende ferdighet i lesing ha større mulighet for å fullføre videregående skole og klare seg videre i samfunnet».

2. Organisering:

Skolene i Grimstad organiserer tilbudet som intensive lesekurs på 1-4.trinn. Lesekursene organiseres som 20-40 minutters økter, tre til fem ganger i uka ca. 8-10 uker. Dette vil være mest hensiktsmessig basert på forskning på dette feltet fra Lesesenteret i Stavanger, Bredtvet kompetansesenter/Statped. Viser også til nyere leseforskning av Bente E. Hagtvatn, Jørgen Frost, Vigdis Refsahl og Astrid Roe.

3. Innhold:

Lesekursene skal tilpasses den enkelte elevs nivå. Det er derfor viktig med en grunnleggende kartlegging i forkant. Før elevene starter et lesekurs skal foreldre/foresatte motta et informasjonsbrev fra skolen der det kommer tydelig frem: varighet, metode/opplegg og hvem som skal gjennomføre lesekurset. Det skal også skrives en rapport i etterkant av et lesekurset. Rapporten skal inneholde: Kursets varighet, lesekurs lærer, skole, Innhold i kurset (hva/hvordan), kartlegging før, midtveis og i etterkant av kurset. Dette for å kunne måle effekten og for videre arbeid, eller evt. videre utredning. Skolene bør da gjennomføre LOGOS testing, eller henvise eleven videre til PPT. Maler for infobrev og lesekursrapport er felles for alle skolene i Grimstad (drøftet og evaluert på nettverkssamling for lesekslærere våren 2017). Disse rapportene skal legges inn i elevmappene slik at både foresatte, rektor, spes.ped koordinator og andre faglærere kan lese dem.

4. Målgrupper:

Målgruppen på lesekursene skal primært være elever som er svake lesere, de under og rett over kritisk grense på obligatoriske kartleggingsprøver. Når det gjelder dette bør det være et tett samarbeid mellom foreldre, kontaktlærer, spes.ped koordinator og evt. rektor på den enkelte skole. Når behovet for lesekurs er stort bør en prioritere de svakeste elevene, altså de elevene som skårer på eller under kritisk grense på obligatoriske kartleggingsprøver.

5. Resultater:

Rapport etter gjennomført lesekurs.
Obligatoriske kartleggingsprøver på 1, 2 og 3 trinn.
Nasjonale prøver i lesing på 5. trinn.

12 Språkløyper

Nasjonal strategi for språk, lesing og skriving 2016-2019. Kunnskapsdepartementet står bak strategien, og Lesesenteret har fått ansvar for gjennomføringen, i samarbeid med Skrivesenteret og Utdanningsdirektoratet.

Kompetanseutviklingspakken i Språkløyper skal vere ei støtte til å drive lokalt utviklingsarbeid, og skal bidra til lokale læringsprosessar. Målet er at deltakarane i Språkløyper opplever å få styrke eigen kompetanse og vidareutvikle eigen praksis innan lese- og skriveopplæring.

<http://sprakloyper.uis.no>

Målet for språkløyper er å styrke alle barns og elevers språklige kompetanse. Det rettes særlig oppmerksomhet mot barn og elever med språkvansker, elever med lese- og skrivevansker, gutter, minoritetsspråklige og høyt presterende elever. Målet skal nås ved hjelp av kompetanseutvikling hos de tilsatte i barnehage og skole, gjennom arbeid med nettbaserte kompetanseutviklingspakker på nettsiden Språkløyper.

Pakken inneholder fagstoff, spørsmål til refleksjon og oppgaver til utprøving i egen praksis, og de skal støtte lokalt utviklingsarbeid med språk, lesing og skriving.

13 Kilder

- Læreplanverket for grunnskolen (2015) *Kunnskapsløftet* (Pedlex)
- Roe, A (2014) *Lesedidaktikk – etter den første leseopplæringen*. (3.utg.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Bråten I. (red.) *Leseforståelse: Lesing i kunnskapssamfunnet-teori og praksis*. (1.utg.) Oslo: Cappelen akademiske forlag.
- Hagtvatn B E, Frost J og Refsahl V (2015) *Den intensive leseopplæringen – Dialog og mestring når lesingen har låst seg*. (1. utg.) Oslo: Cappelen Damm AS.
- Halaas Lyster S, A (2014) *Elever med lese- og skrivevansker – Hva vet vi? Hva gjør vi?* (1.utg.) Cappelen Damm AS.
- Lundetræ K og Tønnessen F, E (red.) (2014) *Å lykkes med lesing – Tidlig innsats og tilpasset opplæring*. (1.utg.) Gyldendal akademiske forlag.
- Lundberg I og Katarina H (2015) *God leseutvikling- Kartlegging og øvelser*. (1.utg.) Cappelen akademiske forlag.
- Bjørvand A, M og Tønnessen E, S (red.) (2012) *Den andre leseopplæringa – Utvikling av lesekompetanse hos barn og unge* (2.utg.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Solem C. (red.) (2017) *Faglige retningslinjer for kartlegging, utredning og oppfølging av elever med dysleksi*. (1.utg.) Dysleksi Norge.
- Webinar, Åsne Midtbø AAS, 2015) www.dysleksinorge.no
- Barstad m.fl.(2007)
- Hoel, Rafste og Sætre (2008) *Opplevelse, oppdagelse, opplysninger*. s. 35.
- Malmberg og Graner (2014) *Skolebibliotekaren som medpedagog*.
- Lesing er...* (2008) Lesesenteret og utdanningsdirektoratet
- Lesing på skjerm* (2008) Lesesenteret og utdanningsdirektoratet
- <https://imal.no/>
- <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/Komponenter-i-god-leseopplaring/?depth=0&print=1>
- <http://sprakloyper.uis.no/>
- <https://www.udir.no/>
- <http://lesesenteret.uis.no/om-lesesenteret/>
- www.foreningenles.no
- www.nysgjerrigper.no
- www.barnebokkritikk.no
- www.sprakplan.no

14 Vedlegg

Vedlegg

Leselogg

Elev: _____

Dato:	Tittel	Signatur

Vedlegg

Grimstad kommune

INFORMASJON TIL HJEMMET ANG LESEKURS:

På Eide skole er det nå satt av en fast ressurs til lese-kurs på 2. - 4.trinn. Det vil si at det drives kurs kontinuerlig gjennom hele skoleåret for ulike elevgrupper. Lese-kurs er et tiltak rettet mot de av våre elever som trenger ekstra lesetrening.

Formålet er å øke lesehastighet og leseforståelse. Hvert kurs går over ca. 6-8 uker, og tilpasses elevenes behov.

I uke 10 starter vi med lese-kurs for 3 elever på 4.trinn. Elevene deltar på lese-kurs ca.4 timer hver uke. Kurset er lagt til 1.økt mandag, 4.økt onsdag og 1. og 2.økt fredag.

I løpet av kurset vil vi bruke blant annet repetert lesing, materiell og metoder fra ”Arbeid med ord”, ”lese-bedre” og ”Lese-gøy”. Her brukes gode metoder for å øve elevene opp til å lese sammenhengende tekst raskt og flytende. Ved hjelp av metodene møter elevene de samme ordene mange ganger. Dette øker sjansen for at ord blir gjenkjent raskt. Etter hvert som mange ord blir lest bare ved å kaste et raskt blick på dem, automatiseres leseferdigheten. Automatisert leseferdighet fører igjen til bedre leseforståelse.

Vi vil bruke repetert lesing på mange forskjellige måter, som sammenhengende tekst, høyfrekvente ord, lyder og lydforbindelser.

For at barnet skal få mest mulig utav kurset er det viktig at de følges godt opp hjemme. Dere vil få mer informasjon om dette på ukeplanen.

Ta kontakt hvis det er noe dere lurer på ☺

Vennlig hilsen

Vi har lest informasjonen og vil at
vårt barn skal delta på lese-kurs.

Anika V. Buksholt

Foresatte/foreldre

Rapport på gjennomført lesekurs

Navn på kursdeltaker:	
Kursets varighet:	
Lesekurslærer:	
Skole:	

Innhold i kurset (hva og hvordan):

Kartlegging før, midtveis og i etterkant av kurset:		
Dato:	Resultater på test viser:	Kommentar:

Kommentarer og observasjoner av kursdeltakeren:

Underskrift av lesekurslærer: _____ Dato: _____

Vedlegg:

Elevers leseutvikling

Kartleggingen er et hjelpemiddel når du observerer elevene dine.

Fonologisk bevissthet	Ordavkoding	Leseflyt	Leseforståelse	Leseinteresse
	Kan lese de fleste vanlige ord raskt, direkte og uten lydering (13)	Rekker å lese tv-tekstingen (8)	Leser engasjert og lenge (17)	Forteller og kommenterer ofte det som står i avisen (12)
	Leser ord som ikke er lydrett stavet (12)	Leser en hel bok med litt mer tekst og færre bilder på egen hånd (7)	Leser kritisk og reflekterende (16)	Tar initiativ til leseaktiviteter i klassen (11)
	Kan avkode nonsensord (11)	Leser en hel bok med enkel tekst og mange bilder på egen hånd (6)	Leser bøker på mer enn 100 sider med nesten utelukkende tekst (15)	Vet om mange boktitler og forfattere (10)
	Leser ord med komplisert konsonantforbindelse (10)	Leser tegneserier for barn (5)	Leser og forstår tekst i aviser (14)	Er en ordentlig boksluker (9)
	Prøver på egen hånd å lese ukjente ord (9)	Korrigerer feillesinger spontant (4)	Overvåker sin egen lesing (13)	Foretrekker ofte lesing framfor andre aktiviteter (8)
		Leser litt vanskeligere og lengre setninger med flyt, sikkerhet og forståelse (3)	Søker fakta i ulike kilder (12)	Leser gjerne for andre (7)
Kan bruke hemmelig språk (11)		Leser enkle setninger med flyt, sikkerhet og forståelse (2)	Kan tegne et hendelseskart over innholdet i en fortellende tekst (11)	Oppsøker ofte biblioteket på eget initiativ (6)
	Leser ord med enkel konsonantforbindelse (8)	Leser vanlige ord med automatikk (1)	Oppfatter «den røde tråden» i et hendelsesforløp (10)	Liker å få bøker i presang (5)
Mestrer fonembytte (10)	Leser tostavellesord med enkle lydsekvenser (7)		Leser og følger instruksjoner og anvisninger (9)	Velger spontant å lese på egen hånd (4)
	Leser enkle nye småord (6)		Leser mellom linjene – trekker slutninger (8)	Låner gjerne med seg hjem bøker fra klasse- eller skolebiblioteket (3)
	Kjenner igjen vanlige småord (5)		Knytter det som leses, til egne erfaringer og tidligere kunnskap (7)	
	Forsøker å lese enkle ord ved å lese begynnelsen av ordet og gjette resten (4)		Samtaler og stiller spørsmål om det som er lest (6)	
Mestrer enkel fonemaddisjon (9)			Leser enkle hele tekster med forståelse (5)	
Mestrer enkel fonemsubtraksjon (8)	Kjenner igjen flere ordbilder på skilt og emballasje (3)		Spør gjerne hva nye ord betyr (4)	
Deler opp ord i språklyder – analyse (7)	Leser sitt eget navn og andre kjente navn som ordbilder (2)		Leser en lengre setning og forstår innholdet (3)	
Lyderer sammen tre språklyder – syntese (6)	Kan navnet på mer enn åtte bokstaver (1)		Leser en enkel setning og forstår innholdet (2)	
			Avkoder enkle ord og forstår hva de betyr (1)	
Danner ord med gitt begynnelseslyd (5)				Blir glad når vi leser sammen (2)
Identifiserer samme lyd i ulike ord (4)				Vil gjerne høre eventyr og fortellinger (1)
Identifiserer første lyden i enkle <i>talte</i> ord (3)				
Kan markere antall stavelser i ord (2)				
Kan høre rim og kan selv rime (1)				

Elevers navn _____

☐ _____ ☐ _____ ☐ _____ ☐ _____

☐ _____ ☐ _____ ☐ _____ ☐ _____

Bruk forskjellige farger ved hver kartlegging, slik at du ser elevens leseutvikling tydeligere – bruk for eksempel markeringspenn. Marker de tomme rutene over med samme farge, slik at hver enkelt kartlegging kan skilles fra hverandre. Skriv datoen ut fra hver rute.

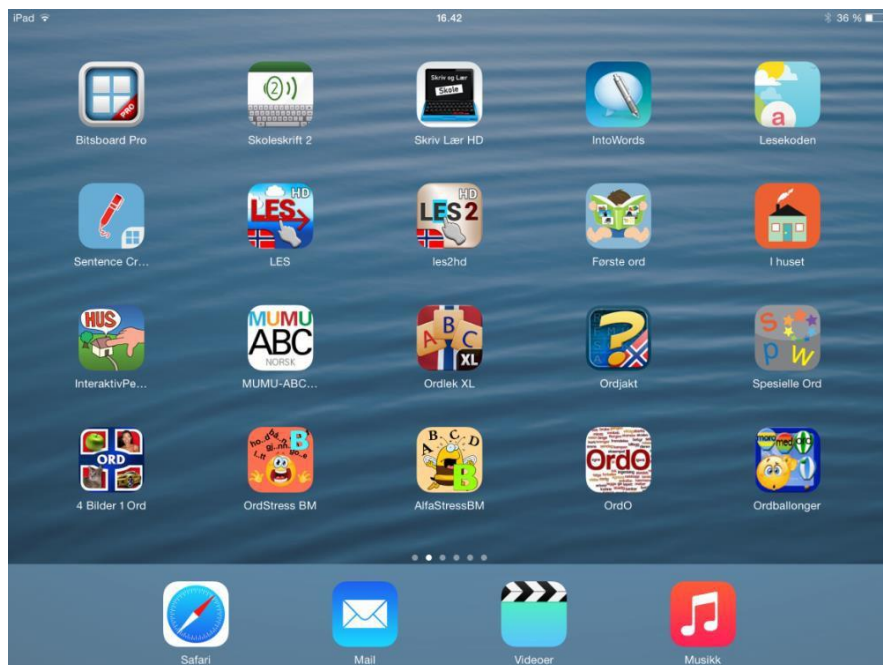
Kopieringsoriginal 1

Obs! Leseutviklingen er individuell og følger ikke alltid i den rekkefølgen som presenteres her. En del elever kan for eksempel ha problemer med å lese mellom linjene selv om de klarer å lese og følge anvisninger.

Gode «apper» til lese- og skriveopplæring

Denne oversikten er utarbeidet av Kvalifiseringstjenesten v/ Jorun Sandåker

Skrive, lese, begrepstrening:

Skrivetrening:

Skoleskrift2:

Bygger på STL+, skrive seg til lesing med talesyntese. Den leser opp bokstavlyd, ord og setninger etter som de blir skrevet. Teksten kan kopieres og limes inn i mail eller andre skriveprogram. Det finnes nå også en **Skoleskrift 3** med litt andre funksjoner.

Skriv Lær HD:

Kan brukes tilnærmet som Skoleskrift, men her ligger det også klare diktater, avskrift og fortellingsoppgaver. Det er en egen facebook-gruppe hvor utviklerne av denne appen er meget aktive og imøtekomende for innspill. Gruppen heter "Læringsteknologi 2018", man må be om å bli medlem, det er en lukket gruppe.

Intowords:

Dette er også en skriveapp med talesyntese, lignende Skoleskrift og Skriv Lær HD. I tillegg kan en ta bilde av en tekst og få den konvertert til OCR, dvs at avfotografert tekst kan i bilder gjøres om til tekst, teksten kan leses opp av appen og redigeres i intowords. Skoler som har CD-ord-avtale har også tilgang til appen via feide.

Lesekunden:

Trening på bokstavforming, skriv med fingeren på skjermen.

Bitsboard:

En app hvor du kan trene på norske ord og uttale knyttet til bilder. Denne appen krever en del forarbeide med å legge til bilde, ord og lyd, - eller nedlasting fra katalog. I katalogen kan det søkes på ord som yrker, verb, klokka etc. og en kan da laste ned ønskede brett. Søk gjerne opp Grimstad eller JorunS i katalogen, det ligger over 120 brett som er mulig å bruke, eller lag egne og del. Det er en flott delingsplattform til Bitsboard.

Sentence-creator:

Bygger på samme opplegg som Bitsboard, men her er fokuset setningsbygging.

LesHD:

En app med lesetrening og mulighet for spill med ordene.

Les2HD:

En app som er bygd opp som LesHD, men med flere ord og kategorier, - mer beregnet for voksne.

Les Plus (ikke avbildet):

Dette er en utvidet versjon av Les HD. Her kan man skrive inn ord som en vil elevene skal øve på. Appen inneholder også mulighet for å velge morsmålstøtte på noen språk.

Første ord:

Ord og bilder.

I huset:

Velg rett bilde til ord som blir lest opp.

Interaktiv Pekebok:

Du kommer inn i bilder med mange detaljer. Du kan velge mellom å lære ordene ved å klikke på bildet og få ordet lest opp, eller ta en quiz ved å trykke på rett plass i bildet utfra ordet som blir lest opp. Andre oppgaver er det også. Du kan bla få ordene på norsk, engelsk og fransk. Trykk på "+" eller kompasset for å finne flere bilder med detaljer.

Mumu ABC norsk:

Hver side inneholder et bilde med tilhørende ord. Trykk på bildet og få ordet lest opp. Trykk på bokstaven og få bokstaven/bokstavlyden lest opp. Trykk på ordet og få det lydert. Innstillinger gir deg mulighet til å velge mellom store og små bokstaver, om bokstavene leses med bokstavlyd eller bokstavnavn og hvilken rekkefølge ordene skal komme i.

Ordlek XL:

Appen viser en ting og tilhørende bokstaver som skal dras på rett plass i ordet. Trykk på bildet og ordet sies, trekk så opp bokstaver, lyden på bokstaven sies når bokstaven berøres. En kan velge mellom store og små bokstaver og mellom tre nivåer. Leses med skarpe-r ☺

Ordjakt:

Her skal en finne ord i et rutenett av bokstaver, en får poeng for antall ord en finner som er godkjent. Det er mye lyd og effekter, så den passer best for de som er vant med å spille andre spill på nettbrett/data.

Spesielle ord:

Her er det veldig tydelig tale, det går sakte, og det gjentas. Man skal matche bilde til bilde, ord til ord, ord til bilde eller bilde til ord utfra oppleste ord.

4 bilder 1 ord:

Her får en se 4 bilder og mange bokstaver. En skal da lage et passende ord av disse bokstavene. Dette spillet er ganske vanskelig, men kan være greit for å utfordre enkelte.

Ordstress:

Her ser en et ord i 2 sekunder, så fjernes en bokstav, en skal så velge den bokstaven fra tastaturet på skjermen for å skrive ordet rett igjen. Det går fortløpende videre.

Alfastress Bokmål:

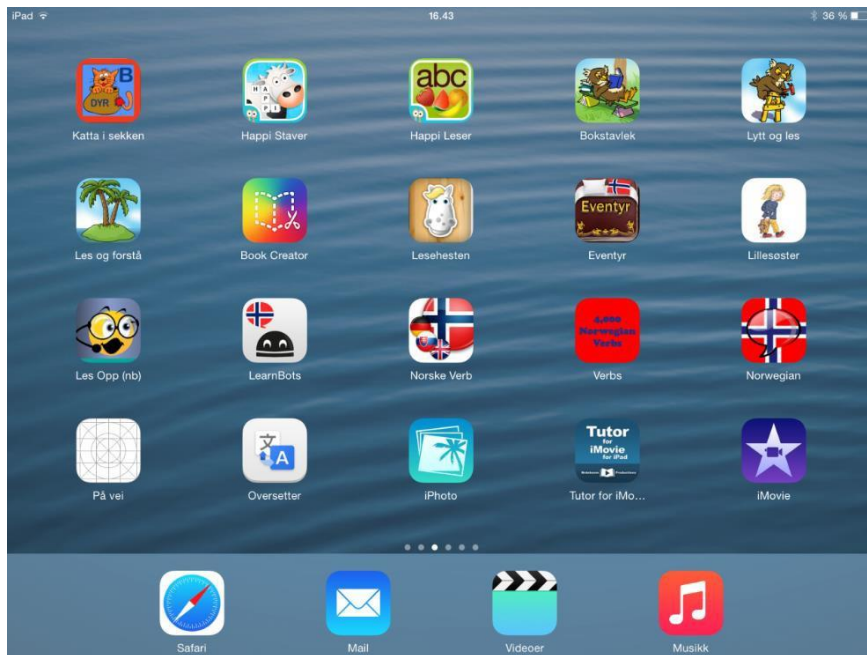
Finn neste bokstav i alfabetet, eller bokstav som er mellom to bokstaver.

Ordo:

En leseøvingsapp med mange ord, fra de vanlige høyfrekvente til tulle og tøyseord. Du ser ordet i 1-3 sek, og kan velge kategori, vanskelighetsgrad etc.

Ordballonger:

Et ord står skrevet, ballonger med flere ord kommer opp, du skal velge det rette ordet.

Katta i sekken:

Dette er et spill hvor det jobbes med kategorisering av ord/begrep.

Happi Staver:

Her er det mange kryssordoppgaver. Trykk på ordet og det blir lest opp, trekk bokstaver til rett plass. Skru av musikk ved å trykke på radioen øverst til venstre.

Happi Leser:

Les hva du ser og trykk på rett bilde. Skru av musikk ved å trykke på radioen øverst til venstre.

Bokstavlek:

Denne har tre oppgavekategorier:

1. Hør bokstavlyden,
2. Stav ordet,
3. Finn manglende bokstav i ordet etc.

Musikk kan skrus av ved å trykke på pil øverst til venstre og så høyttaler.

Lytt og les:

Denne appen har seks deloppgaver:

1. Bilder: Hør ordet og finn rett bilde.
2. Alfabet: Finn bokstav, (virker som det kun er bokstavnavn som brukes, kan ikke velge bokstavlyden).
3. Bilder og ord: Hør og les og finn rett bilde.
4. Lese ord: Hører ord og ser ordbildet, når du har trykket på rett ordbilde vises bildet.
5. Samme forbokstav: Finn ordbildet som leses. Vanskeligere ord enn i Les ord.
6. Hvilket ord: Hør ordet og finn ordbildet

Les og forstå:

Denne appen har fire deloppgaver:

1. Spørsmål: eks Kan et esel synge? Ja - nei (Man kan trykke på eselet og få ordet lest opp)
2. Riktig setning: Ananas er en frukt. / Ananas er en grønnsak. Man velger rett setning ved å trykke på den.
3. Riktig bilde: Les setning og dra på plass bilde som passer til setningen. Eks Man kan låse med en *nøkkel*.
4. Riktig slutt: Les setningen og velg rett avslutning. Eks Et helikopter bruker man til å *fly*.

Denne appen gir mulighet til å legge til egne ord, setninger, bilder, spørsmål etc.

Book creator:

Her kan man legge til bilde eller film og skrive egen tekst i en «bok» som kan blas i. Denne er enkel å dele med andre, den kan også printes ut til en papirbok.

Div bøker, som kan lastes ned /kjøpes:

For eksempel:

Den lille lesehesten: bøker kan kjøpes og lastes ned her.

Eventyr: her er en del norske eventyr tilgjengelig, men tettskreven og krevende.

Lillesøster: Barnebøker i serien om lillesøster.

Les opp: Tilgang til div barnebøker.

Faglitteratur: Dyr i Norden, Livets elementer, Fakta om mangt.

Skjønnlitteratur: Tor-bøkene, Bo, Det nye huset osv.

En får tilgang via MV-Nordic (tidl Mikroverkstedet.com), her kan vi logge inn via Feide. En kan velge skriftstørrelse, om linje for linje skal utheves og en kan også ha en «skygge» som en drar nedover mens en leser.

Learn Bots:

Mange verb som er samlet og blir lest opp, en kan legge til og fjerne verb. En filmsnutt eller bilde beskriver verbet.

Norsk verb:

Her er det en søkemotor på engelsk, så finner en det norske verbet, som også bøyes (for spor 2-3 med engelsk som morsmål/andrespråk).

4000 Norwegian verbs:

En søker opp et verb på norsk og får det bøydd.

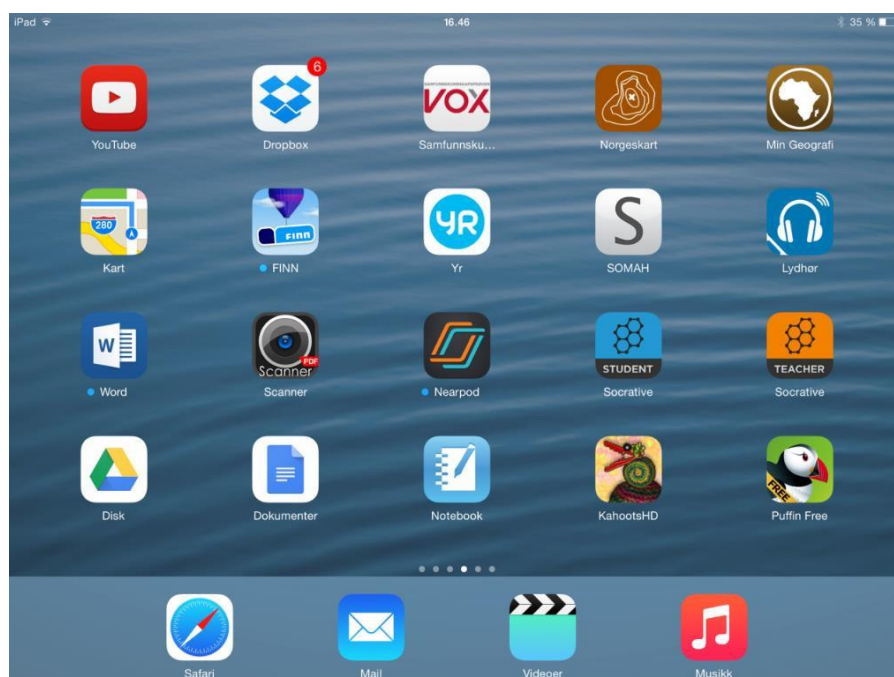
Norwegian:

En app hvor ordet vises på engelsk først, det kommer så opp på norsk med et bilde. Det leses opp på norsk.

På vei:

Alfabetisk verbliste knyttet opp mot «På vei». Kan lastes ned både til iPad og iPhone, men den er laget til iPhone, så den må lastes ned som det er iPhone også på iPad.

Andre nyttige apper:

Vox samfunnsfagsprøven

Norgeskart

Min geografi

SOMAH, app om kosthold og tannpuss

Lydhør: NLB sin app for lydbøker, logg inn via egen konto hos NLB

Word

Quick Voice - opptakerfunksjon

Speak and translate: dyr fullversjon, oversetter fra engelsk tale(fjernet).

Scanner: Kan scanne via kamera, og legge det ved et dokument.

Nearpod Socrative teacher Socrative student	Disse krever at lærer setter seg inn i, og lager ferdig opplegg som tilpasset diktat osv.
--	---

Disk

Dokumenter

Notebook for smartboard

Kahoots:

Konkurranser som kan knyttes opp mot smartboard. Alle deltagere må registrere seg på telefon, iPad eller PC for å være med å spille. Se Youtube for demonstrasjon av hvordan det brukes.

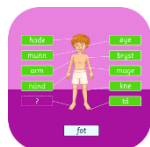
Språkkista:

Ord og bilder på norsk og morsmål. Spesielt god app for ordinnlæring for nyankomne.

Småord:

Matching av bilde – bilde, bilde opplest ord, skrevet ord - bilde, bilde – 3 ulike skrevne ord, lyd - skrevet ord.

Kroppen:

Her kan en øve på ord på kroppsdelar.

Se bokstavlyden:

Her ser en hvor i munnen bokstaven lages.

Explain Everything:

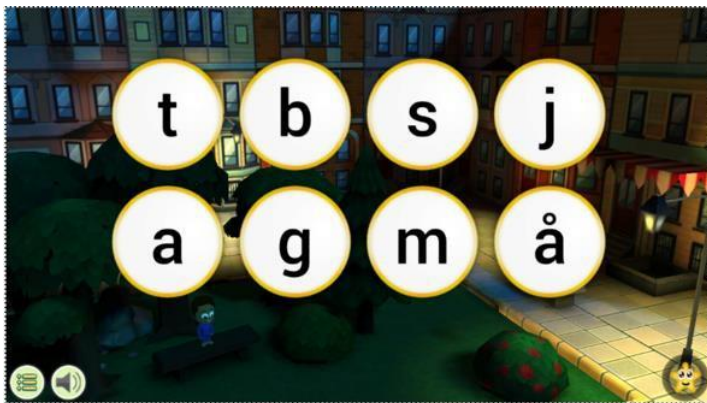
En app som gir lærer mulighet til å lage enkle filmer til omvendt undervisning. Hvis deltakerne selv har iPad, kan de selv lage film for å forklare det de har lært. Denne appen gir mulighet for evende undervisning med bilder, video, tekst, lyd og animasjon.

På vei:

Alfabetisk verbliste knyttet opp mot «På vei». Kan lastes ned både til iPad og iPhone, men den er laget til iPhone, så den må lastes ned som det er iPhone også på iPad...

I tillegg til disse appene har lesesenteret nettopp kommet ut med spillet GraphoGame.

GraphoGame skal lære barnet bokstav-lyd-forbindelsen. (Foto: GraphoGame TM)

Nylig ble GraphoGame lansert i Norge. Spillet har som mål å lære barna å koble bokstav og bokstavlyd, tilpasset barnets nivå, og kan være et supplement i begynneropplæringa.

[GraphoGame](#) er utviklet av forskere ved Universitetet i Jyväskylä, Finland, og er laget i en norsk versjon i forbindelse med [På Sporet-prosjektet ved Lesesenteret](#)

15. Tillegg: Med minoritetsspråklige i klassen

«Skolen skal gi elevene historisk og kulturell innsikt og forankring, og bidra til at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet i et inkluderende og mangfoldig fellesskap.»

«Opplæringen skal sikre at elevene blir trygge språkbrukere, at de utvikler sin språklige identitet, og at de kan bruke språk for å tenke, skape mening, kommunisere og knytte bånd til andre. Språk gir oss tilhørighet og kulturell bevissthet. (...) Kunnskap om samfunnets språklige mangfold gir alle elever verdifull innsikt i ulike uttrykksformer, ideer og tradisjoner. Alle elever skal få erfare at det å kunne flere språk er en ressurs i skolen og i samfunnet» (Overordnet del av LK20, Identitet og Kulturelt mangfold)

Førstespråk og andrespråk

Innlæringen av et andrespråk er annerledes enn innlæringen av et førstespråk. For barn med normal språkutvikling læres førstespråket i noenlunde samme rekkefølge og tempo. De ulike trekkene i språket læres i samme rekkefølge, og kompleksiteten i språket øker i noenlunde samme tempo. Så innlæringen av et førstespråk skjer litt av seg selv i naturlig samhandling med foreldre og søsken.

På den andre siden læres andrespråket ofte i ulikt tempo og nivået en oppnår varierer fra person til person. Denne innlæringen er mye mer avhengig av miljøet og hva slags språklig innputt man får. Det betyr at barnehagen og skolen spiller en veldig viktig rolle, og vi må være bevisste og systematiske i språkarbeidet. **Man lærer ikke norsk bare «av seg selv» ved å være sammen med andre barn som prater norsk.** Skolen krever andre språkferdigheter enn det barn utvikler i vanlig hverdagslig omgang med andre. ([Film: Flerspråklige barn – del 3: Førstespråk og andrespråk | Språkløyper \(uis.no\)](#))

Forskning viser at minoritetsspråklige elever scorer lavere på leseferdigheter enn jevnaldrende elever med norsk som morsmål. Både nasjonale og internasjonale målinger tyder også på at disse elevene oppover i klassetrinnene ikke har sjansen til å få like stort utbytte av opplæringen som majoritetseleven. Mange minoritetsspråklige har en utfordrende skolehverdag. De skal lære det samme som sine jevnaldrende samtidig som de i lang tid har svakere norskfaglige forutsetninger. De skal også innhente et bevegelig mål. Majoritetseleven fortsetter å utvikle sin språkkompetanse. Det er derfor grunner til å rette ekstra oppmerksomhet mot minoritetsspråklige elever. (Bøyesen m.fl, 09; Christiansen og Løntoft, 2013).

10 prinsipper for god andrespråklæring

I hele utdanningsløpet er det elever som har norsk som andrespråk. De kan ha ulike undervisningstilbud. Noen går i innføringstilbud, andre får ordinær opplæring med ulike støttetiltak som særskilt norskopplæring, tospråklig fagopplæring og/eller morsmålsopplæring. Noen får kun tilpasninger innenfor den ordinære opplæringen.

Ved å integrere følgende prinsipper i planlegging og gjennomføring av undervisningen i alle fag vil elevene få jobbe parallelt med fag og språkutvikling, slik de har behov for. (Hentet fra [Prinsipper for god andrespråksopplæring – NAFO \(oslomet.no\)](#))

1. Lær elevene å kjenne og bygg videre på forkunnskapene deres

For at man skal kunne tilpasse opplæringen best mulig er det viktig å kjenne godt til elevene. Som lærer er det eksempelvis fint å kjenne til litt om bakgrunn, evt. tidligere skolegang, språkferdigheter, interesser og planer.

Kartlegging

Alle minoritetsspråklige elever skal kartlegges for å finne ut hvor langt eleven er kommet i sin språklige og faglige utvikling. Gjennom kartleggingen avdekkes det om eleven har rett til særskilt språkopplæring etter §2-8 i Opplæringsloven, og den bidrar også til at man kan tilpasse undervisningen i klasserommet så godt som mulig.

Kartleggingsprøver:

- Trondheimstesten (Passer best for de lavere klassetrinnene)
- Udir sitt kartleggingsverktøy i grunnleggende norsk

Utdanningsdirektoratet har et nytt digitalt kartleggingsverktøy i grunnleggende norsk for grunnskole og videregående. Dette kartleggingsverktøyet er alderstilpasset og kartlegger ferdigheter i lesing, skriving, ordforråd, muntlig kommunikasjon og uttale på tre nivåer.

Det er nødvendig med et samarbeid mellom kontaktlærer – særskilt norsk lærer ved gjennomføringen av kartleggingen, og det er viktig at det lages rutiner for kartleggingen ved skolen.

Selv om en elev etter kartlegging viser at den ikke har behov for særskilt språkopplæring, kan det være at den har behov for det senere i skoleløpet.

Mer info om kartleggingsverktøyet til Udir får du ved å følge linken under. Der er det også et opptak av et webinar om kartleggingsverktøyet.

[Kartleggingsverktøy i grunnleggende norsk – NAFO \(oslomet.no\)](https://oslomet.no/kartleggingsverktoy-i-grunnleggende-norsk)

2. Bruk elevenes morsmål som en ressurs i opplæringen

Det er lettere å tilegne seg fagstoff på det språket man kan best. Det er derfor en klar fordel dersom man kan tilby tospråklig fagopplæring. Hvis man ikke har tospråklig personale, kan man støtte elevens morsmål på andre måter.

Det handler om å ha et klasserom der man ser på mangfold og flerspråklighet som en del av skolens normalsituasjon, og det kan stimulere alle elevers interesse for språk og språklæring (Palm, 2019 i Selj og Ryen). Alle på skolen må se på flerspråklige elever og foreldre som en ressurs. Mangfoldet må synliggjøres og læringssituasjonene kan åpne for internasjonale og mangfoldige perspektiv hos alle barn og unge (Meløy kommune, 2021)

Helt konkret kan det eksempelvis dreie seg om:

- henge opp bokstaver og tekster fra ulike språk i klasserommet
- lage en språkvegg der det er illustrert gjennom bilder, flagg, tegninger, tekster hvilke ulike språk elevene i klassen kan eller identifiserer seg med
- hilse god morgen på ulike språk
- alle elever lærer seg et par fraser
- spørre hva ord heter på ulike språk
- sammenligne lyder, ord, bokstaver eller andre grammatiske former med ulike språk
- arbeide med flerspråklige fortellinger; eks. klassen leser en fortelling på norsk, så kan eleven lese/lytte på samme fortelling på sitt morsmål hjemme.

- oppfordre foreldre til å lese høyt på morsmålet for barna
- oppfordre eleven til selv å lese på morsmålet
- oppfordre elever som har samme språk til å hjelpe hverandre på morsmålet
- arbeide med eventyr/fortellinger fra ulike land
- arbeide med litteratur som omhandler tema kulturelt mangfold
- tilgang på læremidler eller nettressurser på morsmålet

(Selj og Ryen, 2019; Christiansen og Løntoft, 2013)

Utdanningsdirektoratet har utarbeidet et idéhefte til hvordan språklig og kulturelt mangfold kan brukes som en ressurs i opplæringen. Dette heftet er knyttet til Kunnskapsløftet 06, men det er mange av aktivitetene som er læreplanuavhengige.

[NAFO-Idéhefte.-Språklig-og-kulturelt-mangfold---en-ressurs-i-opplæringen.pdf \(oslomet.no\)](https://www.oslomet.no/NAFO-Idéhefte.-Språklig-og-kulturelt-mangfold---en-ressurs-i-opplæringen.pdf)

Poenget med slike aktiviteter er ikke at det skal gjøres til enhver tid, men at man som lærer er bevisst på å trekke det inn i situasjoner der det er naturlig.

Tipssliste til nettressurser med flerspråklig innhold:

[Verdensbiblioteket](#) – les og lytt til bøker på ulike språk – Passer for 1. – 10. klasse

[Det flerspråklige bibliotek \(nb.no\)](#) – Skolebiblioteket kan låne bøker på morsmål fra det flerspråklige bibliotek, gratis.

[Skolekassa](#)

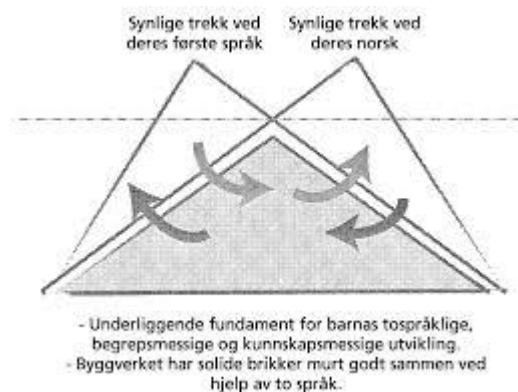
[Barnebøker for Norge \(barneboker.no\)](#)- flerspråklige fortellinger; les om konkret bruk av dette nettstedet i Bedre skole nr. 3 2021

Appen Bokbussen eller nettstedet Bokbussen

Isfjellmetaforen

Cummins (2000) har lansert «Dual-isfjell-teorien». Teorien sier at det er et gjensidig avhengighetsforhold mellom utviklingen til førstespråket og andrespråket. Begge språkene har et felles, underliggende fundament, og dette fundamentet danner grunnlaget for den videre språkutviklingen. Det er derfor svært viktig at elevene har et godt utviklet førstespråk som kan støtte utviklingen av andrespråket. Dette innebærer at det er lettere å lære ord på et nytt språk dersom man kjenner ordet og begrepet på sitt morsmål. Dersom man skal lære begreper som er ukjent på begge språkene, vil det være mer krevende. Det betyr at alle språkerfaringene som elevene har, bidrar til å styrke andrespråkutviklingen. Dette resulterer også i at det er viktig å ikke vurdere flerspråkliges barns begrepsforståelse på bakgrunn av ordforrådet.

Dual-isfjell-teorien illustrerer at morsmålet er svært viktig for å sikre og utvikle et godt begrepsapparat (underliggende språklig fundament). De illustrerer viktigheten av at elevene fortsatt utvikler morsmålet sitt.

3. Ha høye forventninger til elevene

Voksnes forventninger til barn kan påvirke motivasjonen og prestasjonene. Det er dokumentert i norske undersøkelser at lærere ser ut til å ha lavere forventninger til minoritetsspråklige elever enn til majoritetselever, særlig de med ikke-vestlig bakgrunn. Det er viktig at elevene får faglige og språklige utfordringer selv om de har begrensede norskerferdigheter. Dersom oppgavene blir for enkle, kan elevene miste motivasjonen. Elevene står også i fare for å ikke utvikle et språk som gjør dem i stand til å uttrykke seg faglig dersom det blir for mye forenkling. Det er imidlertid viktig at elevene får god språklig og faglig støtte (Måløy kommune, 2021; nafo.oslomet.no)

Alle elever skal få en god opplæring og få de samme forutsetningene for å få et godt liv. Da er det svært viktig at lærerne stille tydelige krav og har høye forventninger også til minoritetsspråklige elever.

4. Pass på at målene for undervisningen er forståelig for alle

Det er viktig at elevene forstår hva de skal lære og hva som forventes av dem. Læringsarbeidet blir mer meningsfullt og motiverende dersom de forstår hva de skal lære, og hvordan de skal gripe an oppgavene de får.

5. Skap forståelse gjennom bruk av aktiviteter og konkrete

Det er lettere for elevene å aktivere sine forkunnskaper, lære nye fagbegreper og nytt fagstoff dersom man bruker konkrete og demonstrerer i undervisningen. Aktiviteter og utflukter er gode utgangspunkt for å lære både språk og fag. ***Gjennom å bevisst sette ord på aktiviteter og gjenstander kan lærere arbeide med å utvide elevens begrepsforståelse og ordforråd.***

For å få en dypere forståelse er erfaringer i en eller annen form viktig. Det kan man få både gjennom **førstehåndserfaringer og andrehåndserfaringer**. Førstehåndserfaringer dreier seg om konkrete, kroppslige, sanselige erfaringer mens andrehåndserfaringer dreier seg om beskrivelser og forklaringer ved hjelp av språket og visualisering og konkretisering. For flerspråklige barn som skal lære seg norsk er førstehåndserfaringer viktig. Det er vanskelig å skulle lære seg nye begreper på et språk man ikke mestrer så godt. Da er de fysiske, sanselige aktiviteter og tilnærminger spesielt viktige (sprakplan.no).

6. Sørg for at alle elever får delta i språklige samtaler

Det er viktig at elevene kommer til orde og får øvd opp ulike muntlige ferdigheter som å lytte, stille spørsmål, argumentere og gi uttrykk for vurdering. Utviklingen av lese og skriveferdigheter er knyttet til utviklingen av muntlighet.

[Tipsliste-for-arbeid-med-muntlighet.pdf \(hioa.no\)](https://hioa.no/Tipsliste-for-arbeid-med-muntlighet.pdf)

[Muntlige ferdigheter – NAFO \(oslomet.no\)](https://nafo.oslomet.no/Muntlige-ferdigheter)

7. Knytt sammen muntlige og skriftlige aktiviteter

Muntlige ferdigheter er grunnlaget for lesing og skriving. Derfor må elever som skal lære seg å lese og skrive på et andrespråk, arbeide parallelt med å tilegne seg muntlige og skriftlige ferdigheter fordi de ikke har samme grunnlaget i det muntlige andrespråket. Det å jobbe med varierte muntlige og skriftlige aktiviteter til et tema gir elevene mulighet til å få en dypere forståelse av fagstoffet.

Elevene trenger god støtte til å produsere egne tekster. Det å aktivt jobbe med modelltekster og samtale rundt tekst, kan være en god hjelp også for de som skal skrive på sitt andrespråk.

8. Legg til rette for langvarig og systematisk arbeid med ord og begreper i alle fag

Det å få utviklet bredde i ordforrådet er den største utfordringen for elever som leser på andrespråket. **Det at flerspråklige elever skal utvikle ordforrådet sitt er derfor noe som må prioriteres høyt fra første skoledag.** Å utvikle ordforrådet sitt dreier seg ikke bare om å møte mange ord, det er også nødvendig å trenge ned under overflaten på ordene for å aktivere ordene og lagre dem i langtidshukommelsen (Selj og Ryen, 2019)

Systematisk arbeid med ordforråd i klassen

- **Introdusere** ordet (en bil har fire *hjul*)
- Gi ordet **oppmerksomhet** gjennom metalæring (Hjul er det første ordet vi skal..)
- **Konkretisere** (vise fram [bilde av] et hjul, hjulene på en bil osv)
- **Framheve** ordet i uttale (hjuuuul)
- Gi elevene **skrivemåten** (skrive ordet på tavla mens man lyderer; kommentere stum h...)
- **Utforske** begrepsinnholdet (Hvordan ser/vet vi at det er et hjul?)
- Aktivisere elevene gjennom **samtalestøtte** (Trekke elevene inn i samtalen der begrepsinnholdet utforskes gjennom å hjelpe dem til å rette oppmerksomheten mot de sentrale trekkene; *(se f.eks. faglig scaffolding)*)
- **Gjenta** ordet (bruke ordet flere ganger i løpet av undervisningsøkta, og seinere; gjenta ordet i nye kontekster..)

(Arntzen, 2016)

[Arbeid med ord og begreper – NAFO \(oslomet.no\)](#)

Hverdagsspråk og skolespråk

Det er en forskjell på det språket man bruker til vanlig og det som brukes i faglig sammenheng. Cummins snakker om hverdagsspråk (bics) og skolespråk (calp).

Et hverdagsspråk kjennetegnes ved:

- består av et basisordforråd med frekvente ord og faste uttrykk
- brukes i kjent kontekst
- uformelt
- relativt enkel setningsbygging
- ofte interaktivt slik at man kan korrigere eventuelle misforståelser
- kognitivt lite krevende
- Kjerneordforråd: 1500 - 2000

Et skolespråk kjennetegnes ved:

- mer dekontekstualisert og abstrakt
- bruker mer sjeldne ord
- mindre aksept for feil
- informasjonstett, mye bruk av sammensatte ord, grammatiske konstruksjoner som passiv og nominalisering
- nødvendig ordforråd: 20000 – 50000

(Arntzen, 2016)

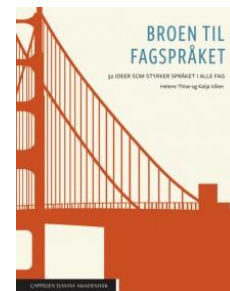
For mange minoritetsspråklige kan man relativt raskt utvikle et språk slik at man kan fungere godt i hverdagen, men forskning viser at det kan ta mange år å lære seg skolerelaterte språkferdigheter på et andrespråk. Jim Cummins hevder at dersom man har gode morsmålsferdigheter trenger man 1-2 år for å lære seg hverdagsspråket, og 5 – 7 år for å lære seg skolespråket. Det er selvsagt store individuelle forskjeller, men **det er viktig å ikke vurdere en elevs språkkompetanse bare på bakgrunn av hverdagsspråket.**

Det er viktig å bygge en bro fra hverdagsspråket til skolespråket. **Det å legge til rette for at elevene får utvikle sitt skolespråk, vil være viktig for alle elevers utvikling, men det er helt avgjørende for minoritetsspråklige. For å hjelpe elevene med å tilegne seg skolespråket så raskt som mulig må det jobbes systematisk med dette i alle fag (nafo.oslomet.no)**

Boken «Broen til Fagspråket» gir mange eksempler på hvordan man kan styrke språket i alle fag, og hvordan gå fra hverdagsspråk til fagspråk.

Følg linken under og trykk på «tilleggsmateriell». Du vil da få mange eksempler på hvordan du kan jobbe i klasserommet.

[Broen til fagspråket av Helene Thise \(Heftet\) - Norsk som andrespråk | Cappelen Damm Undervisning](#)

Ord som kan være vanskelig for minoritetsspråklige

For minoritetsspråklige er det ikke alltid de spesifikke fagordene som utgjør størst problem, fordi disse ordene blir gjennomgått i klassen. Imidlertid er det gjerne lavfrekvente allmennord, eller før-faglige ord som kan skape utfordringer. Spesielt når disse står i relasjon til andre ord. Dette er ord som inngår i dagligtalen og som lærer gjerne regner med er allment kjent og ikke tenker på å forklare (Christiansen og Løntoft, 2013).

Eksempler på dette kan være:

- Flertydige ord: stoff (tøy, grunnstoff, narkotika)
- Idiomatiske uttrykk: gå seg til, gå inn for, stå på, ta tak i,...
- Sammensatte substantiv: skolebarn, barnehage
- Metaforer: å le seg i hjel
- Tverrfaglige ord:
- Nominaliseringer: verb og adjektiv omgjøres til substantiv; forandre = forandring
- Andre mer lavfrekvente allmennord (Arntzen, 2016)

Disse ordene er det viktig også å ha fokus på.

Lærere bør spørre seg hvilke ord elevene må kunne for å forstå og snakke om temaet man til enhver tid arbeider med, og finne ut om elevene kjenner disse ordene.

Det å ha et fokus på arbeid med ord og begreper er viktig for alle elever, og er en del av de fire komponentene for god leseopplæring, å utvikle god språklig kompetanse. Les mer om dette arbeidet under ditt spesifikke klassetrinn i Leseplanen.

Arbeid med fagtekster

- Hva er formålet med å lese denne teksten?
- Overskriften & begrepene
 - Ta bort overskriften; la elevene finne den
 - Samtal om overskriften (og bildene og mellomtitlene)
 - Lag tankekart med de viktigste begrepene
- De lavfrekvente allmennord
 - Ta dem vekk og la elevene gjette i grupper (smartboard, overhead projector)
 - Erstatt vanskelige allmennord med ord fra elevenes morsmål (google translate eller lexin eller tema morsmål)
- La elevene få spørsmål på forhånd
- Elevene finner tekstens 3-5 viktigste ord
- Elevene gjenforteller tekster for hverandre
- Elever forklarer ord for hverandre
- Støttende samtale om temaet

Erfaringer og bakgrunnskunnskap

Arntzen, 2016

Begrepsforståelsen er nært knyttet sammen med erfaringer og bakgrunnskunnskap. Når man leser en tekst bidrar bakgrunnskunnskapen til at leseren kan trekke slutninger fra teksten og fortolke informasjonen. Eleven skal kunne danne seg et indre scenario, en visuell forestilling av tekstens innhold. Minoritetsspråklige elever kan ha helt andre assosiasjoner til et begrep enn hva de norske barna har. Innholdet i lesebøker er ofte knyttet til emner som mange norskspråklige elever har erfaringer med. Minoritetsspråklige elever har gjerne ikke disse erfaringene og har da ikke samme forutsetninger til å lese teksten. Eks. har ikke alle minoritetsspråklige så mange assosiasjoner med hva en hyttetur er. Det er derfor viktig at lærerne er bevisst på dette, og ser til **at minoritetsspråklige elever har den basisviten som trengs for å kunne forstå teksten** (Christiansen og Løntoft, 2013).

Samarbeid om språkutvikling

Dersom elever møter et ord mange ganger i ulike kontekster, lærer de bedre. Mange elever må møte et ord mellom 12 – 16 ganger før det er lært. Minoritetsspråklige elever og elever som strever med lesing trenger gjerne flere. Det betyr at ordinnlæring må være en integrert del av undervisningen i løpet av hele uka, og lærersamarbeid kan være en måte å legge til rette for at elevene møter ordene i ulike kontekster. ([Lærersamarbeid: Introduksjon | Språkløyper \(uis.no\)](#))

Det er i den ordinære opplæringen elevene får mesteparten av opplæringen sin. Det er derfor viktig at det er **god sammenheng mellom den ordinære opplæringen og særskilt språkopplæring**. Det gjør det nødvendig med et godt samarbeid mellom klasselærerne og særskilt-norsk læreren.

Når det skal jobbes med et nytt tema i klassen, er det gunstig med et samarbeidsmøte mellom faglærer og særskilt-norsk lærer evt. tospråklig lærer. Disse kan da jobbe med ord/begreper i forkant av at det brukes i klassen. Da øker elevenes forutsetninger for å forstå og få utbytte av undervisningen.

I filmen under beskrives et samarbeid i grunnleggende norsk, tospråklig lærer og faglærer om utvalgte ord. Disse prinsippene kan lett overføres til å gjelde samarbeid mellom lærer i grunnleggende norsk eller spesialpedagog og kontaktlærer, eller samarbeid mellom kontaktlærer og faglærere.

[Fagfilm: Trekantsamarbeid og ordbank | Språkløyper \(uis.no\)](#)

Form:

Mange minoritetsspråklige er ikke godt nok utviklet på det morfologiske og syntaktiske området, og det gjør at man kan få vansker med å bruke språkets struktur som støttende funksjon under lesingen. For å utvikle språket **kan det derfor være nødvendig å rette oppmerksomheten også mot språket selv (formkompetansen) og ikke bare mot innholdet** (Christiansen og Løntoft, 2013).

Formkompetansen handler om grammatisk kompetanse og kan deles inn i fire underområder; fonologi (lydsystemet), morfologi, syntaks og dessuten tekstnivået som dreier seg om hvordan tekster bygges opp.

Det er stor variasjon mellom språk når de gjelder grammatikk. Det er nyttig for en lærer å kjenne til noen grunnleggende likheter og forskjeller mellom norsk og det språket som eleven snakker. Det kan bidra til at man lettere forstår hvorfor elevene lykkes eller strever med bestemte aspekter i norsk, og man kan dra veksler på deres ferdigheter på førstespråket. I tillegg kan det være nyttig for eleven selv, for det gir en forklaring på hvorfor noe er spesielt vanskelig, og det øker den språklige bevisstheten (Selj og Ryen, 2019)

[Sammenligning av ulike språk, Liv Bøyesen](#)

Det kan også være fint å ha noe innsikt i hva som er spesielt utfordrende ved det norske språket. Noen trekk ved det norske språket er spesielt utfordrende og byr ofte på problemer for minoritetsspråklige. Det er eksempelvis:

- lydsystemet – norsk inneholder mange vokaler som kan være vanskelig å uttale/skille fra hverandre.
- Kjønn av substantiv
- Sammensatte ord
- Verbet på andre plass
- Subjektstvang
- Obligatorisk å bøye verb
- Bruken av «det»

- Bruken av «er» og «har»
- Dobbel bestemthet

Formkompetansen kan man gjerne jobbe med i **meningsfulle kontekster**. Eksempelvis er dramatisering av små tekster som inneholder replikker en god måte å arbeide med syntaks og morfologi. Gjenfortelling av fortellinger eller eventyr gjør også at elevene kan rette mer fokus mot formen fordi innholdet er gitt (Christiansen og Lønftoft, 2013).

9. Gi elevene strategier for læring og evaluering

Det er viktig at elevene utvikler en bevissthet rundt sin egen læring, hvilke strategier de bruker og når de bruker disse strategiene. Det er avgjørende at lærer modellerer bruk av lesestrategier og setter ord på hvordan, hvorfor og når man bruker de.

Les mer om arbeid med strategier under ditt aktuelle klassetrinn i Leseplanen.

10. La alle elever få delta i faglige og sosiale aktiviteter

Alle elever, uavhengig av norsknivå, må få delta på klassens og skolens aktiviteter. Det betyr eksempelvis at elever i innføringstilbud får delta på skolens utflukter og idrettsdager.

[Mangfold og inkludering – NAFO \(oslomet.no\)](#)

Ressurser:

<https://nafo.oslomet.no/>

[Velkommen – skolekassa.no](#)

[Tema Morsmål - Newstart \(morsmal.no\)](#)

[Tema Morsmål - Matematikkvideoer på flere språk \(morsmal.no\)](#)

[Genely \(lesetreet.no\)](#) – trenger ikke pålogging via Feide. Bare trykk på tasten «pålogging via feide», og du kommer rett inn.

[Barnebøker for Norge \(barneboker.no\)](#)

[Verdensbiblioteket](#)

[Det flerspråklige bibliotek \(nb.no\)](#)

Kilder:

Arntzen, 2016: *Eleven som andrespråklærer*, foredrag ved Høgskolen i Østfold 18.10.2016; [Eleven som andrespråksinnlærer - PDF Free Download \(docplayer.me\)](#)

Bøyesen og Mossige, 2009: *Mangfold i språk og tekst*, Lesesenteret

Christiansen og Lønftoft, 2013: *Tospråklige elever i leseopplæringen* i Frost: *Språk og leseveiledning – i teori og praksis*, Cappelen Damm forlag, 2013

Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020

Nafo.oslomet.no

Måløy kommune, Minoritetsspråklige elever, veileder for kvalitet i opplæringen, 2021

Selj og Ryen, 2019: *Med språklige minoriteter i klassen*, Cappelen Damm Akademisk, 2019

Sprakloyper.uis.no

Sprakplan.no, Drammen kommune